

SIIRTOLAISUUS

MIGRATION

4/2018

1. TYÖVOIMAN LIIKKUVUUS
2. AIVOVUOTO SUOMESSA
3. NÄRPESMODELLEN

SIIRTOLAISUUS MIGRATION

44. vuosikerta / Volume 44
ISSN 0355-3779 (painettu)
ISSN 1799-6406 (verkkójulkaisu)

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Tuomas Martikainen

**Toimitussihteeri / Editorial
Assistent**
Kirsi Sainio

Toimittajat / Editors
Elli Heikkilä
Marja Tiilikainen
Miika Tervonen

Taitto / Layout
Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland

Tilaushinta / Subscriptions
4 numeroa / nummer / issues
20 € / vuosi / år / year

Painopaikka / Print
Painosalama Oy

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet
ovat heidän omiaan.

SISÄLTÖ

3
5
8
10
15
23
27
30
34
36
38

TUOMAS MARTIKAINEN

Kohti kevään eduskuntavaaleja

SARI HAMMAR

Kuka tulee Suomeen ja mitä hän osaa?

E. TERÄMÄ & K. SCHMIDT-THOMÉ

Resurssiviisas liikkuvan
työvoiman Suomi?

MARIA ELO

How much migration? Some
perspectives on the receiving and sending
economy

AFNAN ZAFAR

Aivovuoto Suomessa – todellinen uhka vai
myytti?

JUHA TAINIO

Oskari Tokoi

L. BÄCKMAN & S. HAAPAMÄKI

”Närpesmodellen” ur invandrades perspektiv

REIJO RAUTAJOKI

Myötäpäivään Suomenlahden ympäri

KOLUMNI: PASI SAUKKONEN

Toisen kosketus

KOLUMNI: ANTERO LEITZINGER

Pakolaisia vai siirtolaisia?

KOLUMNI: ELLI HEIKKILÄ

Työmarkkinat ja alueellinen liikkuvuus

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Migration Institute of Finland
Eerikinkatu 34, 20100 Turku
Finland

Puh. / Tel.
+ 358 2 2840 440
kirsi.sainio@utu.fi
siirtolaisuusinstituutti.fi
migrationinstitute.fi

PÄÄKIRJOITUS

Tuomas Martikainen

Toimitusjohtaja, FT, dosentti
Siirtolaisuusinstituutti
tmartik@utu.fi

Kohti kevään eduskuntavaaleja

Avainsanat: muuttoliike, syntyvyys, maahanmuutto

Suomi on pitkästä ajasta taloudellisen kasvun tiellä. Rakentaminen ja palvelut käyvät kuumina ja monet teollisuuden alat pärjäävät hyvin. Työllisyys paranee, vaikka kaikkien köyhyys ei helpotu. Keskustelu työperusteisesta maahanmuutosta kiihtyy elinkeinoelämän valittaessa rekrytoinnin hankaluudesta.

Samaan aikaan horisontista lipuu uhaavia pilviä. Pörssit laskevat ja rakentaminen hiipuu. Poliittisen protektionismin ja kansainvälisen kauppasodan uhat leijuvat ilmassa. Keskustelu ilmastonmuutoksesta ja poikkeukselliset sääolot luovat synkkää varjoa yhteiselle tulevaisuudellemme.

Tunnelmat ovat siis ristiriitaiset. Edessä on vaalikevät ja eduskunnan paikat jaetaan uudelleen 14. huhtikuuta 2019. Iloinen asia on se, että ulkosuomalaisilla on ensimmäisen kerran mahdollisuus kirjeäänestykseen. Tästä suuri kiitos Ulkosuomalaisparlamentille ja muille asiaa ajaneille tahoille.

Vaaleihin luo lisäsävyytä Tilastokeskuksen marraskuussa julkaisema uusi väestöennuste. Vaikka väestö toistaiseksi yhä kasvaa, niin syntyvyys on ennätyksellisen alhaista, väestö ikääntyy ja kasvu perustuu ainoastaan maahanmuuttoon. Samaan aikaan on noussut huoli suomalaisten asiantuntijoiden muutosta ulkomaille.

Parin vuoden takainen pakolais- ja maahanmuuttovastainen puhuri on toistaiseksi laantunut ja aiheeseen keskittyvien poliittisten liikkeiden yleinen näkyvyys on laskenut. Nyt työperusteinen maahanmuutto on val-

lannut alaa politiikankin parissa, väestöennuste tuo siihen vielä oman lisäsävynsä.

Puolueet kokoavat rivejensä ja alkavat kukin tahollansa luoda vaalien puheenaiheita. Jos talous porskuttaa vielä keväällä, niin maahanmuutto- ja väestökysymykset lienevät monille tärkeitä teemoja. Ilman taloudellisen menestyksen tuulia saattaa olla, että protektionistiset aatteet valtaavat lisää alaa.

Siirtolaisuusinstituutti 45 vuotta

Ensi vuonna tulee kuluneeksi 45 vuotta Siirtolaisuusinstituutin perustamisesta. Juhlistamme keski-ikäistä historiaamme monien tapahtumien ja julkaisujen kautta, sekä otamalla aikaisempaa aktiivisemmin kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin. Yksi juhluvoden tavoitteemme onkin lisätä instituutin näkyvyyttä kotimaisessa julkisuudessa.

Uudistamme myös verkkosivustomme ilmeen, joka toteutuu näillä näkymin kevään aikana. Suunnitelmat ovat jo valmiina ja parhaillaan neuvottelemme mahdollisten toteuttajien kanssa. Sivut pysyvät suomen-, ruotsin- ja englanninkielisinä. Otamme uudistuksesta mielellämme palautetta, kun on sen aika.

Myös uusi vertaisarvioitu Tutkimus-julkaisusarjamme saa vuodenvaihteessa päivänvalon, kun sarjassa alkaa ilmestyä teoksia. Luvassa on laatu- ja tutkimusta Karjalan evakosista, metsäsuomalaisista ja pakolaisista.

Monien tapahtumien joukosta nostan esiin maaliskuun ilmastonmuutos ja muut-

toliikkeet -konferenssin, johon olemme saaneet mahtavan kattauksen todella korkeatasoisia puhujia eri puolilta maailmaa. Syksyllä on puolestaan vuorossa X Muuttoliikesymposium,

jolloin tarkastellaan muuttoliikkeiden koko kirjoa.

Mutta ennen juhluvuotta on aika rauhoittaa joulun viettoon.

Time to vote and to celebrate

The next parliamentary elections in Finland will be held on 19th April 2019. We can be sure that migration will be one of the issues under debate. Statistics Finland published its population forecast, which suggests that Finnish population will start to decline by 2035 without major immigration. As a matter of fact, the population would also decline if there was no net migration currently.

We are living a moment of good economic growth, so businesses have been increasingly vocal about the need of labour migration. It is good to see economic optimism after a long period of slow economic development. However, there are also signs of depression. Stock markets are turbulent and construction has

slowed pace. It remains to be seen what the economic situation in the wake of spring is.

For the Migration Institute the New Year will be our 45th anniversary. The Institute was founded in 1974, right after the great migration to Sweden. We will celebrate the whole year with new publications, several events and a new website.

We are launching a new peer-reviewed Research publication series with titles focusing on issues such as Karelian evacuees of the Second World War, Forest Finns in Sweden and Asylum seekers and refugees in Finland. These will be publications of good quality with many new insights in the migration studies field.

***Siirtolaisuusinstituutti toivottaa
Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!***

***The Migration Institute of Finland wishes
Merry Christmas and a Happy New Year!***

Sari Hammar

FT, projektipäällikkö
OSAKA-hanke
Maahanmuuttovirasto/vastaanottoyksikkö
sari.hammar@migri.fi

Kuka tulee Suomeen ja mitä hän osaa?

– OSAKA-hanke (AMIF) kehittämässä turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoimintaa sekä osaamisen kartoittamista

Avainsanat: turvapaikanhakijat, osaamisen kartoittaminen, työ- ja opintotoiminta, kotoutumisen edistäminen

Suomessa oleskelulupapäätöstä odottaa noin 11 000 turvapaikanhakijaa. Vastaanottoprosessin aikana heille järjestetään vastaanottokeskuksissa lakisääteistä työ- ja opintotoimintaa, mutta myös muita aktiviteetteja. Osa turvapaikanhakijoista osallistuu myös vastaanottokeskusten ulkopuoliseen toimintaan, kuten vapaaehtois- tai palkkatyöhön. On todettu, että tällä kentällä kaivataan yhteisiä sääntöjä, jotta työskentelyn lailliset reunaehdot tulevat huomioon otetuiksi.

Tietoa turvapaikanhakijoiden osaamisesta ja valmiuksista tarvitaan enemmän. Osaamistietoa voidaan hyödyntää, jotta voidaan järjestää eritaustaisille ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville asiakkaille sopivia aktiviteetteja. Mielekäs toiminta tukee näin kokonaisvaltaista hyvinvointia ja ehkäisee turvattomuutta asuinympäristössä. Tieto osaamisesta ja valmiuksista edesauttaa myös esimerkiksi työntekijöiden ja työnantajien kohtaamista.

Osaamistiedon kartoittamisen ohella tulee sen dokumentointia parantaa ja yhtenäistää. Kun tieto on joustavasti sovellettavassa muodossa, on siitä hyöryä itse asiakkaille, mutta myös heidän kanssaan toimiville viranomaisille ja muille toimijoille. Osaamistiedon saaminen auttaa esimerkiksi kuntaan siirtyvien asiakkaiden kotouttamistoimien järjestämistä ja edistää siten heidän kotoutumistaan.

Maahanmuuttoviraston hallinnoimassa OSAKA-hankkeessa (AMIF) kehitetään vastaanottokeskusten työ- ja opintotoimintaa sekä osaa-

misen kartoittamista. Yhteistyötahona hankkeessa on työ- ja elinkeinoministeriö.

Taustaa

Suomen turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmässä on parhaillaan noin 11 000 henkilöä. Suuri osa heistä on tullut Suomeen vuosien 2015–2016 "suuren aallon" aikana, jolloin vireille tuli yhteensä noin 38 000 turvapaikkahakemusta. Uusia tulijoita on vähemmän: kuluvana vuonna vireille on tullut tähän mennessä (lokakuu 2018) noin 3 400 hakemusta, joista uusintahakemuksia on vajaa tuhat.

Osa Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista saa oleskeluluvan ja siirtyy kuntalaisiksi ja kotouttamistoimien pariin. Osa jatkaa matkaansa Suomesta eteenpäin. Yhtä kaikki molempien ryhmien edustajat tarvitsevat mielekästä tekemistä päätöstä odottaessaan. Myös vastaanottoprosessin aikana tulee olla mahdollista edistää valmiuksia mennä elämässä eteenpäin.

Vastaanottokeskusten (koskee ns. odotusajan keskuksia) tulee vastaanottolain mukaan järjestää aktiivisuutta edistävää työ- ja opintotoimintaa, johon asiakkailta on veloitte myös osallistua. Tällä hetkellä tarjottavat aktiviteetit eivät aina kohtaa asiakkaiden tarpeita ja toiveita, eikä motivaatio osallistumiseen ole kovin hyvä. Toisaalta jotkut asiakkaat ovat löytäneet mielekästä tekemistä

vastaanottokeskusten ulkopuolelta: vapaaehtoistyötä tai palkkatyötä. Esille on tullut, että sekä asiakkaat, vastaanottokeskusten henkilökunta että työnantajat tarvitsevat ohjausta – ja muutenkin tällä kentällä tarvitaan yhteisiä sääntöjä – jotta keskusten ulkopuolisen työskentelyn lailliset reunaehdot tulevat huomioon otetuiksi.

Monet tahot ovat huomanneet, että tietoa turvapaikanhakijoiden osaamisesta ja toiveista kehittää valmiuksiaan tarvitaan lisää. Maahanmuuttovirasto toteuttaa parhaillaan OSAKA – turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoiminnan sekä osaamisen kartoittamisen kehittäminen -hanketta yhteistyötahonaan työ- ja elinkeinoministeriö. Näkökulma laajenee täten kotoutumisen edistämiseen, kun tietoa osaamisesta pyritään saamaan entistä joustavammin esimerkiksi te-toimistojen virkailijoiden käyttöön. Myös monet järjestöt, kuten Suomen Punainen Risti (SPR) ja Startup Refugees, ovat aktivoituneet turvapaikanhakijoiden osaamisen kartoittamisessa.

Miksi tietoa osaamisesta ja siihen liittyvistä toiveista tarvitaan?

Aloitussluvussa esitetyn tilastotiedon perusteella emme pysty päättelemään kovin paljon siitä, keitä henkilöt numeroiden takana ovat: mitä he osaavat ja mitä he toivovat oppivansa. Entä millainen heidän polkunsa voi olla vastaanotto-prosessin jälkeen – ja jo sen aikana.

Tiedämme, että tulijoita on ollut muun muassa Irakista, Venäjän federaatiosta, Somaliasta, Afganistanista, Iranista, Turkista, Syyriasta ja Eritreasta. Heidän ikänsä ja taustansa ammatteineen on toki turvapaikkaprosessin aikana selvitetty. Osaamisen entistä tarkempaa kartoittamista kuitenkin kaivataan. Aina jo kerätyt tiedot eivät nekään siirry joustavasti eteenpäin.

Tiedon saaminen osaamisesta on tärkeää, jotta voimme parhaalla mahdollisella tavalla suunnitella ja järjestää sopivia aktiviteetteja henkilöille, jotka odottavat päätöstään vastaanottojärjestelmän asiakkaina. Työ- ja opintotoiminnan tarkoituksena on tukea turvapaikanhakijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Useissa vastaanottokeskusten asiakkaille suunnatuissa kyselyissä on nousut esille tarve saada enemmän mielekästä tekemistä. Aktiivinen osallistuminen erilaiseen toimintaan tukee jaksamista ja edistää toimintakyvyn ylläpitämistä. Turhautuminen mielekkään tekemisen puutteessa puolestaan altistaa henkisellet huonovointisuudelle ja luo pohjaa turvattoman ilmapiiriin syntymiselle.

Tällä hetkellä joissakin vastaanottokeskuksissa on jo kehitetty ja kokeiltu toimintaa,

joka on lähtenyt asiakkaiden omista ideoista ja kiinnostuksesta: tarjolla on kahvilatoimintaa, parturia, ompelupajaa ja niin edelleen. Monissa keskuksissa työtoiminta rajoittuu kuitenkin siivous- ja kunnossapitotehtäviin. Opintotoiminta sisältää suomen tai ruotsin kielen opetusta ja yhteiskuntatietoutta, jonka järjestäminen on vastaanottokeskuksissa toteutettu monella tavalla. On haastavaa löytää erilaisista taustoista tuleville ja erilaisissa elämäntilanteissa oleville asiakkaille kaikille sopivaa ja motivoivaa toimintaa. Se on kuitenkin sitä helpommin mahdollista mitä paremmat tiedot meillä on heidän osaamisestaan, valmiuksistaan, mahdollisuuksistaan ja kiinnostuksen kohteistaan.

Osaamistiedon saamisella on myös laajempi yhteiskunnallinen ulottuvuus. Monet, varsinkin isompien kaupunkien lähistöllä asuvat asiakkaat ovat löytäneet jo turvapaikkaprosessin aikana työpaikan vastaanottokeskuksen ulkopuolelta. Mutta yhä useammalle olisi joillain aloilla kysyntää. Tieto osaamisesta, kokemuksesta ja kiinnostuksesta auttaa yhdistämään työntekijöitä ja työvoimaa tarvitsevia yrityksiä.

Osa turvapaikanhakijoista saa oleskeluluvan ja siirtyy kuntalaisiksi. Tullessaan kotouttamistoimien piiriin he ovat olleet jo Suomessa vähintään puoli vuotta, käytännössä moni jo pidempään. Tänä aikana he ovat osallistuneet erilaisiin toimintoihin ja heidän osaamisensa ja valmiutensa ovat karttuneet enemmän tai vähemmän. Jollakin on työkokemusta palkkatyöstä ja joku on pysytellyt mieluummin vastaanottokeskuksessa omissa oloissaan. Yksi on oppinut kieltä hyvin ja toinen ei uskalla vielä puhua suomeksi/ruotsiksi montaa sanaa. Jollakin on selvä käsitys siitä, minne hän haluaa jatkossa suuntautua, ja joku ei pysty hahmottamaan mahdollisuuksiaan uudessa asuinympäristössään. Kaikki tämä on oleellista tietoa kotouttamistoimista vastaaville viranomaisille, ja muille kotoutumista edistäviä toimia tarjoaville tahoille. Siirtymä vastaanottovaiheesta kotoutumiseen on kaikkien kannalta järkevää tehdä mahdollisimman joustavaksi.

Miten osaamistietoa kerätään ja miten tieto dokumentoidaan?

Jo nyt tietoa turvapaikanhakijoiden osaamisesta kerätään monella tavalla. Turvapaikkapuhuttelussa kysytään koulutustaustaan ja ammattiin liittyviä tietoja ja vastaanottokeskuksissa tehtävissä alkuhaastatteluisissa käydään läpi taitoja ja valmiuksia. Joillakin kolmannen sektorin toimijoilla, lähinnä SPR:llä ja Startup Refugees -järjestöllä on omia osaamiskartoituksiaan, joita he ovat tehneet joi-

denkin vastaanottokeskusten asiakkaille yhteistyössä keskusten henkilöstön kanssa.

Suomessa on tällä hetkellä 43 aikuisten ja perheiden vastaanottokeskusta ja kuusi alaikäisyksikköä (lokakuussa 2018). Keskusten ylläpitäjinä on Maahanmuuttoviraston lisäksi SPR, kuntia sekä yksityisiä yrityksiä. Yhä suurempi osa turvapaikanhakijoista asuu muualla kuin laitospaikkakunnissa, kuten hajasijoituskeskusten asunnoissa ja yksityismajoituksessa. Se, mitä kaivataan, on osaamisen kartoittamisen yhdenmukaistaminen niin, että peruskartoitus tehdään samalla mallilla kaikille vastaanottojärjestelmän asiakkaille. Tämän lisäksi osaamistietoja on mahdollista täydentää, asiakkaan niin halutessa, yhteistyökumppaneiden tekeillä kartoituksilla.

Jos osaamisen kartoittaminen on tätä nykyä kirjavaa, niin on myös tietojen tallentaminen. Periaatteessa vastaanottokeskuksissa tiedot osaamisesta kirjataan Maahanmuuttoviraston ylläpitämään sähköiseen vastaanoton UMAREK-asiakasrekisteriin. Käytännössä tämän järjestelmän käyttö on vielä vaihtelevaa ja eri ylläpitäjätahoilla on lisäksi käytössään erillisiä järjestelmiä. Yhteistyökumppanijärjestöillä on myös omat tapansa ja kanavansa osaamistietojen tallentamiseen.

Tietojen keräämisen systematisoinnin ohella myös niiden tallentamisessa tarvitaan siis yhdenmukaistamista. Näin saatua tietoa on mahdollista myös jakaa entistä tehokkaammin, esimerkiksi silloin, kun asiakas muuttaa vastaanottokeskuksesta toiseen tai siirtyy oleskeluluvan saatuaan kuntalaiseksi.

Kuka osaamistiedoista hyötyy?

OSAKA-hankkeen ensisijaisena kohderyhmänä ovat turvapaikanhakijat. On tärkeää, että

he itse ovat mukana työ- ja opintotoimintaa kehittämässä, mutta myös hyötymässä oman osaamisensa kartoittamisesta. Tavoitteena onkin, että asiakkaat saavat itselleen osaamistiedot CV:n tai portfolion muodossa. Tieto turvapaikanhakijataustaisten asiakkaiden henkilökohtaisesta osaamisesta ja heidän valmiuksistaan hyödyttävät luonnollisesti kotouttamistoimia toteuttavia viranomaisia, mutta myös kaikkia muita toimijoita, jotka näitä asiakkaita kohtaavat.

Voisi ajatella, että suuremmassa mittakaavassa monia tahoja – kuten kuntia, koulutusorganisaatioita ja työelämätoimijoita – kiinnostaisi myös se yksittäisiin henkilöihin kohdistamaton ”big data”, jota osaamisen kartoittamisen yhteydessä muodostuu. Tämän tiedon saaminen mahdollisista uusista suomalaisen yhteiskunnan jäsenistä antaisi välineitä varautua palvelu- ja koulutustarpeisiin. Eikä pahitteeksi olisi sekään, että osaajat ja osaavia työntekijöitä tarvitsevat saataisiin nopeammin kohtaamaan toinen toisensa.

Lyhyesti OSAKA-hankkeesta

OSAKA – turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoiminnan sekä osaamisen kartoittamisen kehittäminen -hankkeen tavoitteena on tukea ja edistää turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä, toimintakykyä ja aktiivisuutta. Osana hanketta toteutetaan UMAREK-asiakasrekisterin tietojärjestelmäkehitystä. Hankkeessa huomioidaan vastaanottojärjestelmästä kuntaan ja kotoutumistoimien pariin siirtymisen nivelvaihe. OSAKA-hankkeelle (2.4.2018–30.9.2019) on myönnetty hanketukea EU:n Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahastosta (AMIF).

Hankkeen toteuttaa Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikkö. Yhteistyötahona hankkeessa on työ- ja elinkeinoministeriö.

Emma Terämä

TkT, Johtaja
Suomen ympäristökeskus SYKE
emma.terama@ymparisto.fi

Kaisa Schmidt-Thomé

TkT, FL, Vanhempi tutkija
Ajatushautomo Demos Helsinki
kaisa.schmidt-thome@demoshelsinki.fi

Resurssiviisas liikkuvan työvoiman Suomi?

Avainsanat: kaupungistuminen, kestävä kehitys, liikkuvuus, resurssiviisaus, työvoima, viihtyvyys.

Työvoiman liikkuvuuden ja resurssiviisaisten elämäntapojen kestävä järjestäminen on suomalaisen aluerakenteen puitteissa haastavaa. Kansainvälisten verkkojen perusteella voidaan kuitenkin ottaa oppia sekä toivottavista että arveluttavista kehityskuluista muilla metropoli-alueilla. Alankomaiden Randstad on esimerkiksi Lontoota paremmin pystynyt edistämään kaikkia kestävän kaupunkikehityksen ulottuvuuksia yhtäaikaaisesti. Meillä Suomessa käynnissä olevan kestävän kaupunkikehityksen ohjelman tulisiikin pohtia, ovatko toivomamme kehityskulut yhtä aikaa toteutettavissa vai ovatko ne toisensa poissulkevia vaihtoehtoja.

Väestönkasvu, muuttoliike ja kaupungistuminen ovat maapallon nykyisen ja tulevan kantokyvyn kannalta keskeisiä kysymyksiä. Jos niitä pohditaan globaalissa perspektiivissä Suomesta käsin, vaikuttaa ratkaisuehdotusten laatiminen haastavalta. Päätimmekin tässä lyhyessä kirjoituksessa keskittyä pohtimaan sitä, miltä nämä väestöön ja kaupunkiin liittyvät kysymykset meillä näyttävät. Päälimmäiseksi kysymykseksi nousi: Pystymekö me täällä pohjoisessa, monien edistykseksiä pitämässä järjestelmässä tekemään jonkinlaisia politiikkasuosituksia kansallisen kestävän kaupunkikehityksen tulevaisuudeksi? Miten työvoiman liikkuvuus ja resurssiviisaus saataisiin järjestettyä kestävästi? Entä miltä näyttäisivät kaupunkiseudut, joilla sekä elämänlaatu että toimeentulo

löytyvät paikallisjunan kyydissä matkustamalla?

Puramme näitä kysymyksiä muutamien esimerkkien kautta. Aloitamme viimeksi mainitusta kysymyksestä, joka liittyy työmarkkina-alueiden, kestävien, kiinnostavien ja houkuttelevien asuinympäristöjen ja toimivan päivittäisen liikkuvuuden välisiin suhteisiin. Väitämme, että esimerkiksi Randstadissa, Alankomaissa, kaupunkimainen elämänlaatu ja turvattu toimeentulo voivat löytyä paikallisjunien takaaman liikkuvuuden turvin, ilman huomattavaa ympäristökuormitusta. Vertaamme tilannetta suur-Lontooseen, jolla on yksi keskeisesti metropoliaa määrittävä ydin, ja jossa metropolialueen laidat ovat kaukana toisistaan.

Verrokot Alankomaissa ja Iso-Britanniassa

Randstadissa yhdistyvät työvoiman liikkuvuus ja elämänlaatu. Randstad on tiiviisti rakennettujen kaupunkialueiden kokonaisuus Alankomaiden keskiössä. Siihen lukeutuvat Amsterdam, Rotterdam, Haag ja Utrecht sekä näitä ympäröivät alueet.

Randstadissa ei tarvita megainvestointeja niin sanottuihin tuntiin juniin, koska kaupunkikeskukset kytkeytyvät toisiinsa tiheiden vuoroväliden paikallisliikenteellä. Monikeskuisuus on tällä tuntiin metropolialueella elettyä todellisuutta: asuinpaikkaa

ei tarvitse muuttaa, vaikka työpaikka alueen sisällä muuttuisi. Kaiken lisäksi muuton myötä tapahtuvaa työmatkojen mahdollista vähäistä pidentymistä lievittää edelleen työnantajien laajasti subventoima julkisen liikenteen lippu. Kotipaikan pysyvyys edistää sosiaalista integraatiota ja "investointia" omaan alueeseen: asunnosta kannattaa pitää huolta, naapureihin voi tutustua ja koulua kunnioittaa, kun tietää, että siten rakentaa paitsi omaa, myös lastensa ja läheistensä tulevaisuutta. Randstadin alueella on siis suhteellisen helppoa elää ekologisesti ja kestävästi kehityksen mukaisesti. Tämä pätee etenkin tarkasteltaessa asiaa yksittäisten perheiden ja yksilön näkökulmasta.

Suur-Lontoon vetovoima on ihmisvilinä ja vaihtuvuutta. Lontoon tilannetta voisi verrata Strategisen tutkimuksen neuvoston kaupungistumishankkeiden URMIN ja BEMINEN skenaarioon pirstaloituneen työn metropolialueesta: Lontoo on kuin jättimäinen työvoiman palastelu- ja kalastelualue, jossa etäisyydet työn ja asunnon välillä voivat kasvaa hyvinkin suuriksi, kustannussyistä. Samaan aikaan yksilöt hakevat jatkuvasti parempaa tasapainoa työn ja sen ulkopuolisen elämän välille, aiheuttaen pahimmillaan pitkäaikaisen liikkuvan elämänvaiheen, vaikeuttaen perheratkaisuja ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Monipaikkaisuutenakin ilmenevä työn kalastelu ja palastelu voi johtaa Lontoon kaltaisen metropolin työvoima- ja asumispolitiisiin haasteisiin eli tilanteeseen, jossa muun muassa vähemmän koulutusta vaativille aloille voi olla vaikeuksia löytää työvoimaa korkean (asumisen) hintatason alueelta, kun samaan aikaan kansainväliset investoinnit pitävät osan asunnoista tyhjillään pelkkinä sijoituksina. Helsinki on vielä toistaiseksi välttänyt kärjistetyimmän kehityksen, ja on sitä paitsi hyvin vähän segregoitunut verrattuna Pohjoismaisiin verrokkeihin. Mutta painetta voi vähitellen alkaa syntyä, jos sosiaalisen tasa-arvon edellytykset huonontuvat samalla kun tuloerot kasvavat.

Meillä Suomessa on vielä varaa tiivistää kaupunkiseutujen rakennettua ympäristöä ja siten hakea lisähyötyä esimerkiksi resurssimielessä ja asuntomarkkinatilanteen kannalta, kunhan ei mennä liian pitkälle. Sosiaalisesti kestävä kehityksen rakentuminen kaupungeissa voi, ehkä jopa yllättäen, riippua pitkälti tavallisista arjen ratkaisuista ja rakentua perinteisen pohjoismaisen tasa-arvokäsityksen ympärille.

Suomen tilanteesta vielä tarkemmin

Manner-Euroopan maista ja Brittein saarista poiketen meillä kaupungistuminen on edelleen käynnissä johtuen potentiaalista: meillä on paikoin itäiseen Eurooppaan verrattavissa oleva kaupungistumisaste. Suomessa halutaan silti pistää kaupungistumisen suhteen pikemminkin kapuloita rattaisiin kuin pötköä pesään. Kaupungistumisen vastavirta on kuitenkin ekologisesti kestävä ja sitä paitsi nykyisissä oloissa asumisvaihtoehtoja vastaan, kuten esimerkiksi Suomen ympäristökeskuksen Asukasbarometrin tulokset ovat osoittaneet.

Puuttuuko meiltä tulevaisuuskuva, jossa työvoiman liikkuvuus ja työelämän joustot yhdistyisivät resurssiviisaaseen elämäntapaan ja resurssitehokkaaseen asumiseen kaupungeissa? Tiivistävä rakennettu ympäristö ja toimiva yhdyskuntarakente edesauttavat resurssiviisaan yhteiskunnan toteutumista, mutta miten se suhteutuu työn pirstaloituvan luonteeseen? Kaikki trendit, joita haluaisimme edistää, eivät ole yhtä aikaa toteutettavissa, eli ovat jopa toisensa poissulkevia vaihtoehtoja. Esimerkiksi resurssiviisasta yhteiskuntaa ja maksimaalista työvoiman liikkuvuutta on Suomen oloissa vaikea saavuttaa.

Hallitus päätti huhtikuussa 2017 viisivuotisen kansallisen kestävä kaupunkikehityksen ohjelman käynnistämistä. Sen avulla pyritään edistämään kestävä kehityksen (älykäs, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä, terveyttä edistävä) tavoitteita. Puuttuuko ohjelmasta kuitenkin yhteinen visio toimeenpanosta ja näkemys siitä, mitä tavoitteiden toteutuminen vaatii? Miltä sellainen suomalainen kaupunki näyttäisi, joka pystyisi ne yhdistämään? Kestävä kehityksen tavoitteita ei voi käsitellä noutopöytänä, josta voi rohua ihan mitä vain. Valitaan mieluummin toisiaan resurssiviisaasti täydentävät alku-ruoka, pääruoka ja jälkkäri. Tai toteutetaan yhdessä hyvin suunniteltu menu, jolloin tuloksena voi olla sekä ekologisesti että sosiaalisesti kestävä nautinto.

Maria Elo

Doctor of Science (Econ.)
Turku School of Economics, University of Turku
School of Economics, Shanghai University
Belt & Road Institute of International Business
maria.elo@utu.fi

How much migration? Some perspectives on the receiving and sending economy

Keywords: Migration, economy, human capital, talent, brain drain, inequality, systematic approach

*Migration and the resulting brain gain, drain, and circulation have been crucial in shaping national economies across the globe. Economic development and migration are interlinked phenomena. Depending on the situation, both outflows and inflows of migration may have positive overall economic effects transferring labour, capital, innovation, entrepreneurship, and investments. However, these benefits remain often one-sided and benefit mainly developed economies. What is the optimal amount of migration, as Collier's (2013) *Exodus* discusses, that does not result in economic asymmetries, distortions and inequalities, but enhances economic development and national competitiveness and advances knowledge is a relevant concern that deserves more attention. The concept of virtuous cycles transferring and allocating migratory gains between the sending and receiving economies in a more positive and sustainable way is a promising stream for migration debates, especially in developing and emerging economies. However, the global mobility and out-migration have become critical matters for even several European countries generating new forms of skill and profession-related imbalances and highlighting specific vulnerabilities of local economies. Hence, systemic views are suggested for the debate.*

Migration debates are often heated, populist and emotional, or driven by forms of advocacy. They rarely concentrate on the broader and more holistic economic effects of migration that build on factual data and

evidence from prior studies. Furthermore, many discussions are mixing perspectives and contexts and thus blurring the situation and creating further confusion in the era of migration and Exodus of talent. Therefore, this viewpoint addresses the phenomenon of migration from the perspective of economy (of the state) that is often discussed through the aspects brain drain, gain, circulation or even waste, or by analysing remittances and investments flowing back to the country of origin. Instead of discussing whether migration is good or bad, this article reviews and presents relevant viewpoints from extant studies on its magnitude and importance in relation to a country's situation.

This short review underlines that migration is a multifaceted phenomenon influencing simultaneously both sending and receiving countries' economies. It is governed by migration policies but enacted by migrants. Cornelius, Espenshade and Salehyan (2001) frame their study on supply and demand and the resulting effects, while Brinkerhoff (2016) stretches this framework addressing the potential effects all the way towards institutional change agency in the economy and society. International organisations and institutions, such as World Bank and United Nations have carried out significant research on a more global scale analysing effects of the migration phenomenon across various economic settings. Hence, a systemic perspective on migration on economy may be better suited to capture some

of the dilemmas and paradoxes than siloed approaches examining only one aspect.

Economists have approached migration from several perspectives, for example, examining mobile and talented labour force serving economic growth, covering labour and skill shortages in the receiving (host) country, and improving native income levels. In Germany, the Gastarbeiter migrants building waves of labour diasporas organized with bilateral national agreements represented a significant enabling factor for the German economic miracle in the post-World War II context. However, the economic role of incoming migrants is not limited to participation in the labour force or in formal economy, which is often neglected. In fact, it expands to entrepreneurial activities that introduce new ideas, establish ventures, and bring capital and investments. Migrants bring with them notable forms of capitals and advance the competitiveness of a country or region due to their involvement and participation in the economy and business. Several scholars highlight the geographic and policy aspects of the potential. They underscore that the development of Silicon Valley, Bangalore, Tel-Aviv or Berlin as business clusters and entrepreneurial ecosystems are linked to policies enabling the economic participation of incoming migrants and their investments.

Furthermore, transnational diasporas and migrants foster international entrepreneurship, global innovation and international business operations of firms. Riddle, Hrivnak and Nielsen (2010) illustrate that they may act as change agents, interlocutors and boundary spanners between economies. Therefore, it is not surprising that numerous states have specific visa policies to attract foreign investors and entrepreneurs. The resulting job-creation is particularly relevant for the legitimacy of investor visas.

In the era of “war for talent”, international students are another category of strategic importance for stimulating incoming talent flows and enhancing national competitiveness. Tung (2008) underlines the importance of this circulating brainpower on the economy in the global era.

The concept of talent or brain is rarely discussed in other contexts than international students and highly-skilled expatriates, as most inherent and undocumented potential tends to remain tacit. Recently, the category of asylum seekers and refugees has received increasing negative “cost and risk focused” attention, lacking examination on the available potential of human capital. It is important to notice that this category is also governed by the state’s policies in line with international

agreements (cf. UN 1951 Refugee Convention, 2011/95/EU), as all other incoming categories of migrants, but it faces impediments in terms of employment and economic activities. Interestingly, the so-called “Spurwechsel” discussed in connection with new German migration policies stresses that there are economic benefits and inherent potential when refugee human capital can participate in the economy and develop its resources. Parusel (2016) studied such path changes in Sweden highlighting the notion of flexibility for creating dynamism. In various debates, people tend to forget their own emigrants and returnees acting as migrants and economic agents that influence the home country economy. This aspect is highlighted more in the context of developing and emerging economies. Still, technically and in terms of definition, Finnish citizens and their descendants who return migrate to Finland are also immigrants, as they have cross-border migrated. Returnees bring highly relevant talent and are often catalytic in generating economic growth but also face impediments. Unfortunately, many debates tend to put all immigrants in one bucket and disregard the different purposes, origins and statuses that they may have. By doing so, it is ignored that their economic roles are more nuanced and purpose-category driven (employment, need/skill-based, study migration, business-investors, etc.) providing diverse potentials.

To sum it up, the role of all immigrants as consumers, residents and societal-economic participants is not insignificant, especially in smaller countries and in peripheral contexts. They foster economies of scale for businesses, revitalise locations, increase population and economic viability of local businesses, as the case of Närpiö in Finland explicates. In Germany, like in Finland, the aging population and lack of human capital have triggered concerns for efficient migratory systems that serve the needs of the society, business and industry.

Following Collier (2013) and a more critical perspective, it can be noted that the economist perspective to migration is quite utilitarian, and mostly dominated by the inward receiver perspective or “user” view of these mobile human resources and human capital “import”. The length and termination of the migratory residence and their economic effects are expected to attract more attention in the near future. For example, Dustman and Frattini (2014) found that the immigrants from countries that joined the EU in 2004 have had a remarkably strong positive fiscal contribution to the UK. Similarly, between 1995 and 2011, the immigrants from the EU

countries have had a continuously positive fiscal effect. This was not the case for all categories of migrants. These findings and the notable migrant labour-dependency, if reflected on the current arguments employed in the Brexit discussions, indicate the need to address the economic aspects of migration and respective policies with more interconnected, rational and evidence-based approaches. Usually, economic viewpoints tend to address migrants as resources, costs and subjects of governance and policies that attempt to regulate the right “amount” of inflow.

This dominant receiver or host view underplays the other side of the token, the gap that is left behind in the sending countries (e.g. brain drain). Outflows of human capital cannot be regulated with capital controls, but deterrence-based policies. Beine, Doquier and Rapoport (2008) tag the sending countries as the losers. The emigration becomes an issue once the phenomenon reaches a negative net migration that has an overall or regional impact in richer countries. In poor countries, talent outflows may constitute an immediate problem. Since a large part of population flows consists of people migrating from developing countries to developed countries, without respective counter-flows, a negative effect of brain drain emerges mainly where its impact is rather devastating. Thus, a reasonable question to present is how much migration is sustainable, ethical and legitimate taking both sides into consideration, not just the absorbing side. Excessive migration “deficit” is linked to economic performance and societal functionality as it reduces the competitiveness of the sending nation and increases inequality between countries and contexts, even further fostering outmigration as a push factor. For instance, the brain drain of medical professionals from developing countries worsens the already depleted healthcare resources in poor countries and widens the gap. Thus, Pang, Lansang and Haines (2002) request that international organizations should collaborate to protect the value of this intellectual property, as they call it, providing a notion of ownership to this human capital developed by the local education system. Instead of benefitting from brain circulation and its constructive effects, as Tung (2008) describes, these sending countries may lose in dual sense, especially when the migrants are underemployed in terms of their resources (e.g. brain waste) and thus unable to send expected remittances home. UNCTAD estimated that each African professional migrating represents a loss of \$184,000 to Africa, which at the same time spends \$4 billion a year on the salaries of 100,000 for-

eign experts. A cohesive and more holistic understanding of migration and its economic impacts has become a theme for many Baltic and crisis-hit Southern European countries as well, as young people and highly skilled professionals seek career options abroad. This suggests that migration governance and management is often about adapting to very dynamic “how much”, and no longer only in developing countries.

In short, migration benefits and costs lack sustainable distribution across and within states. Scholars suggest that a more global perspective is required, together with ethical principles and a systematic approach to rein the problem of brain drain, and this requires the convening power of international organizations. Hence, this indicates that the economic viewpoint needs to be complemented with other disciplinary angles and it needs to anticipate and better understand any career, social, cultural, ethnic and other aspects of migration and populations on the move. For example, the crisis of 2015 pointed out how social media behaviour, typically assessed in business and marketing, could have contributed to the planning of smoother governance of the migratory developments. Just capturing slices of the phenomenon in a disconnected manner is not fruitful when addressing imbalances and asymmetries that are loaded with challenges, whether related to economic or climate change implications. While navigating towards the optimum, economies need to imagine various scenarios and be creative in co-developing suitable responses for these transformations guided by the sustainable development goals of the United Nations.

Bibliography

- Basu, Anuradha & Meghna Virick (2015). Silicon Valley's Indian diaspora: networking and entrepreneurial success. *South Asian Journal of Global Business Research* 4, no. 2 (2015): 190–208.
- Beechler, Schon & Ian C. Woodward (2009). The global “war for talent”. *Journal of international management* 15, no. 3 (2009): 273–285.
- Beine, Michel, Frederic Docquier & Hillel Rapoport (2008). Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and losers. *The Economic Journal* 118, no. 528 (2008): 631–652.
- Bhagwati, Jagdish N., Klaus-Werner Schatz & Kar-yiu Wong (1984). The West German gas-tarbeiter system of immigration. *European Economic Review* 26, no. 3 (1984): 277–294.
- Brinkerhoff, Jennifer M. (2016). *Institutional reform and diaspora entrepreneurs: The in-be-*

- tween advantage. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Clement, Gregory M. (1990). The New Job-Creating Investor Visa Category: Legitimate Spur to Investment or a Sell-off of US Citizenship to the Highest Bidder. *Geo. Wash. J. Int'l L. & Econ.* 24 (1990): 195.
- Cohen, Robin (2008). *Global diasporas: An introduction*. Routledge, 2008.
- Collier, Paul (2013). *Exodus: How migration is changing our world*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Cornelius, Wayne A., Thomas, J. Espenshade, T. J., & Idean, Salehyan (Eds.) (2001). *The international migration of the highly skilled: Demand, supply, and development consequences in sending and receiving countries*. La Jolla, CA: Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego.
- Dustmann, Christian & Tommaso Frattini (2014). The fiscal effects of immigration to the UK. *The economic journal* 124, no. 580 (2014): F593-F643.
- Harari, Yuval Noah (2018). *21 Lessons for the 21st Century*, London: Jonathan Cape, 2018
- Heikkilä, Elli (2017). Immigrants in the Finnish labour market and future needs in an ageing society. Elli Heikkilä (ed.), *Immigrants and the labour markets: Experiences from abroad and Finland* (2017): 131–160.
- Ifanti, Amalia A., Andreas A. Argyriou, Fotini H. Kalofonou & Haralabos P. Kalofonos (2014). Physicians' brain drain in Greece: a perspective on the reasons why and how to address it. *Health Policy* 117, no. 2 (2014): 210–215.
- Issac, Julius (2013). *Economics of migration*. Abingdon: Routledge, 2013.
- Keränen, Heikki & Sami Rontti. (2010) Immigration Strategy for Northern Ostrobothnia 2015. (2010).
- Koleša, Iris (2018). Emigrants from the Western Balkans: The Region's Money Sacks?. Maria Elo & Indianna Minto-Coy (eds.) *Diaspora Networks in International Business*, pp. 557–590. Cham: Springer, 2018.
- Kuznetsov, Yevgeny, (ed.) (2006). *Diaspora networks and the international migration of skills: How countries can draw on their talent abroad*. Washington DC: The World Bank, 2006.
- Mattoo, Aaditya, Ileana Cristina Neagu & Caglar Ozden (2005). *Brain waste? Educated immigrants in the US labor market*. Washington DC: The World Bank, 2005.
- Newland, Kathleen (2011). *Climate change and migration dynamics*. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2011.
- Pang, Tikki, Mary Ann Lansang & Andy Haines (2002). Brain drain and health professionals: a global problem needs global solutions. *BMJ: British Medical Journal* 324, no. 7336 (2002): 499.
- Parusel, Bernd (2016). Spurwechsel und zirkuläre Migration in Schweden—Ansätze eines flexiblen Migrationsrechts?. In *Gerechtigkeit in der Migrationsgesellschaft*, pp. 257–280. Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2016.
- Pitelis, Christos (2012). Clusters, entrepreneurial ecosystem co-creation, and appropriability: a conceptual framework. *Industrial and Corporate Change* 21, no. 6 (2012): 1359–1388.
- Riddle, Liesl & Jennifer Brinkerhoff (2011). Diaspora entrepreneurs as institutional change agents: The case of Thamel.com. *International Business Review* 20, no. 6 (2011): 670–680.
- Riddle, Liesl, George A. Hrivnak & Tjai M. Nielsen (2010). Transnational diaspora entrepreneurship in emerging markets: Bridging institutional divides. *Journal of International Management* 16, no. 4 (2010): 398–411.
- Saxenian, AnnaLee (2002). Silicon Valley's new immigrant high-growth entrepreneurs. *Economic development quarterly* 16, no. 1 (2002): 20–31.
- Saxenian, AnnaLee (2005). From brain drain to brain circulation: Transnational communities and regional upgrading in India and China. *Studies in comparative international development* 40, no. 2 (2005): 35–61.
- Sipavičienė, Audra & V. Stankūnienė (2013). The social and economic impact of emigration on Lithuania. *Coping with emigration in Baltic and East European countries* (2013): 45.
- Sonderegger, Petra & Florian Täube (2010). Cluster life cycle and diaspora effects: Evidence from the Indian IT cluster in Bangalore. *Journal of International Management* 16, no. 4 (2010): 383–397.
- Tung, Rosalie L. (2008). Brain circulation, diaspora, and international competitiveness. *European Management Journal* 26, no. 5 (2008): 298–304.
- Vaaler, Paul M. (2011). Immigrant remittances and the venture investment environment of developing countries. *Journal of International Business Studies* 42, no. 9 (2011): 1121–1149.
- Vaaler, Paul M. (2013). Diaspora concentration and the venture investment impact of remittances. *Journal of International Management* 19, no. 1 (2013): 26–46.
- von Koppenfels, Amanda Klekowski & Jutta Höhne (2017). Gastarbeiter Migration Revisited: Consolidating Germany's Position as an Immigration Country. In *South-North Migration of EU Citizens in Times of Crisis*, pp. 149–174. Springer, Cham, 2017.

Wescott, Clay Goodloe & Jennifer M. Brinkerhoff, (eds.) (2006). *Converting migration drains into gains: Harnessing the resources of*

overseas professionals. Asian Development Bank, 2006.

Karin Lindfors & Asta Lumikero (red.)

Den första veckan grät jag...

Pris 15 € + leverans

<http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi>

Eller: krhemi@utu.fi

Den erfarenheten delas av många i en ny bok om finlandssvenskt kvinnoliv i Sverige. Boken har fått titeln "Den första veckan grät jag..." och beskriver känslan av att anlända till ett land där man talar samma språk men ändå blir bemött som en främling. I personliga intervjuer skildrar fjorton finlandssvenska kvinnor, idag mellan 69 och 95 år gamla, sitt första möte med Sverige.

Gemensamt för dem är att alla har flyttat från Finland till Sverige mellan 1940- och 1980- talet. Alla har ett långt yrkesliv bakom sig och ingen är s.k. kändis. De kände att de reste till ett land som de förstod sig på, men mötet kunde bli chockartat. Idag ser de tillbaka på sina långa liv med många minnen och skarpsynta observationer om dagens svenska samhälle.

Bokens redaktörer Karin Lindfors och Asta Lumikero har sammanställt intervjuerna till en fängslande berättelse om vilket stort steg det var att emigrera då, jämfört med dagens globaliserade värld. Berättelserna visar på den klivenhet som finns hos både den som anländer och den som tar emot. Det nya och främmande möter man med frågor, egna föreställningar och fördomar. Ett evigt mönster går igen, idag är det nya grupper som är föremål för tankemodellen vi och dom. "Den första veckan grät jag..." är både kvinnohistoria och en del av Sveriges och Finlands historia.

Afnan Zafar

M.Sc. PhD (conti.)
Tekniikan ja innovaatiojohtamisen yksikkö, Tuotantotalous,
Vaasan Yliopisto
afnan.zafar@univaasa.fi

Aivovuoto Suomessa – todellinen uhka vai myytti?

Avainsanat: aivovuoto, inhimillisen pääoman liikkuvuus, innovaatiot, tutkimus- ja kehitystoiminta, Suomi

Aivovuodosta sekä inhimillisen pääoman liikkuvuudesta on keskusteltu aktiivisesti nykyään Suomessa. Ilmiössä on kyse korkeasti koulutettujen ja ammattitaitoisten maastamuutosta. Ihmiset lähtevät maasta, jossa he ovat saavuttaneet nämä taidot, elämään ja työskentelemään ulkomailla. Viralliset tilastot ja tiedot osoittavat, että tilanne Suomessa on joka vuosi hälyttävämpi. Aivovuotoa on havaittu kaikilla sektoreilla, mutta syvimmin kärsivät tutkimusalat, luonnontieteet, biotieteet, humanistiset tieteet, antropologia, psykologia, tilastotiede ja ydintekniikka. Onko kuitenkaan todella kyse aivovuotoilmiöstä vai jostain muusta? Tämän artikkelin tarkoitus on selvittää, voidaanko Suomessa puhua aivovuodosta virallisesti käytettävissä olevien tietojen perusteella. Tutkimme myös aivovuodon tärkeimpiä syitä, sen tulevia vaikutuksia Suomen tutkimus- ja kehitystoimintoihin ja Suomen talouteen. Tämä on katsaus, joka perustuu aiempiin tutkimuksiin ja virallisiin tietoihin Tilastokeskuksesta. Artikkelin toimii perustana tutkimusvälineen kehittämiseksi ja tulevalle tutkimukselle todellisen jatkuvan tilanteen analysoimiseksi.

Johdanto

Nykypäivän nopeatemppoinen maailma on erittäin riippuvainen ammattitaitoisista työntekijöistä kaikilla elämänalueilla. Kansainvälisesti sekä kehittyneissä että kehitysmaissa on tehty laajaa tutkimusta, joka koskee koulutet-

tujen ihmisten pysyvyyttä asuinmaassa. Globalisaation jatkuessa maat kohtaavat haasteen säilyttää osaavimmat yksilöt.

Tämä ilmiö on määritelty osaksi laajempaa kokonaisuutta, inhimillisen pääoman liikkuvuutta. Termi viittaa korkeasti koulutettujen ja hyvin koulutettujen henkilöiden maastamuuttoon kotimaastaan tai maasta, jossa he ovat hankkineet koulutuksen tai ammattitaidon. Nettotappiota tämän prosessin aikana kutsutaan "aivovuodoksi" ja nettohyötyä kutsutaan joskus "aivovoitoksi". Suurin viime aikoina tapahtunut aivovuoto oli Iranista. Kansainvälisen valuuttarahaston 2006 aivovuodon mukana nousevien 90 maan (kehittyneiden ja kehitysmaiden) mukaan Iranista tapahtui suurin aivovuoto. Raportti osoitti, että vuosittain noin 180 000 ihmistä lähtee kotimaastaan useista syistä, kuten työmarkkinoiden vaikeuksien, sosiaalisten syiden ja tutkimusmahdollisuuksien kansainvälisten standardien puutteen vuoksi. Aivoviennin vaikutukset Iranin talouteen olivat yli 50 miljardia US\$ taloudellisen vähenemisen ja lahjakkaiden henkilöiden menetyksen muodossa. Äskettäin maa ryhtyi toimiin korkeasti koulutettujen työntekijöiden säilyttämiseksi.

Vaikka laaja-alainen käytännön tutkimus on selvittänyt aivovuodon dynamiikkaa, tutkimusta on tehty pääasiassa kehitysmaissa. Kehittyneissä maissa on saatu vain vähän tutkimustuloksia, joilla voidaan osoittaa ai-

vovuodon ja sen pitkän aikavälin taloudellisten vaikutusten nettotappio. Suomessa viime aikoina ei ole tehty pitkittäistutkimusta aiovuodon määrästä ja sen vaikutuksesta maan yleiseen talous- ja tuotekehitystoimintaan. Tilastokeskukselta ja Yleisradiolta on saatavilla tietoja kyselyjen ja haastattelujen muodossa, mutta ne eivät mittaa todellista vaikutusta. Tätä tarvetta havainnollistetaan monella tavalla: esimerkiksi viime vuosikymmenen innovaatiot Suomesta näyttävät olevan hyvin rajallisia, jos vertaamme niitä edelliseen vuosikymmeneen tai kahteen. Vuosien 2007–2008 kansainvälisen taluslottomuuden ja Nokian kriisin jälkeen ei ole tapahtunut juurikaan merkittäviä uudistuksia ja uutta tuotekehitystä viime vuosikymmenellä talouden suhteellisesta vakaudesta huolimatta. On tärkeää tutkia, miksi tällainen erittäin innovatiivinen maa kamppailee innovaatioiden käyttöönotosta, joka oli sen tavaramerkki ja myyntivaltti kansainvälisillä markkinoilla.

On yhä selvempää, että urauurtavan innovoinnin tai teknologisen kehityksen ja edistyksen puutteella on pitkällä aikavälillä laajempaa vaikutusta talouteen, ellei aiovuotoa käsitellä. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on nostettu esiin useita tekijöitä, kuten Nokian äkillinen taantuma, maailman talouskehitys, euron epävakaus ja markkinointistrategioiden puute tärkeille tuotteille kansainvälisillä markkinoilla. Yksi tärkeä syy, jota tutkijat eivät ole tutkineet kattavasti Suomessa, on korkeimpien akateemisten tutkijoiden menetykset. Tämän segmentin intellektuellit eivät ole vain suomalaisia, vaan myös osaajia ympäri maailmaa, jotka tulivat tänne opiskelemaan, tutkimaan ja työskentelemään eri aloilla. Ilmiöstä on keskusteltu ennakkoluulottomasti tiedotusvälineissä sen jälkeen, kun Eduskunta muutti vuoden 2016 jälkeen Euroopan ulkopuolisten opiskelijoiden ja tutkijoiden lukukausimaksuja.

Aiovuodossa on kolme päätyyppiä, jotka ovat organisatorisia, maantieteellisiä ja teollisia. Aiovuodon maantieteellisiä tyyppisiä ovat vain muutamia. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mikä on aiovuodon määrä Suomesta?
2. Mitkä ovat mahdolliset syyt aiovuotoon tai inhimillisen pääoman poistumiseen Suomesta?
3. Onko aiovuodolla suora vaikutus Suomen talouden kasvuun ja tutkimus- ja kehityskyvyykkyyteen (T & K) pitkällä aikavälillä?

Näihin tutkimuskysymyksiin vastataksemme olemme ottaneet käyttöön tarkasteluprosessin, joka perustuu helposti saatavissa oleviin tietoihin, Yleisradion uutisportaaleihin sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen.

Kirjallisuuskatsaus

Aiovuodosta on runsaasti kirjallisuutta, jossa koko ilmiö selitetään yhteydellä ihmisten maahanmuuttoon mantereilla ja maissa. Useimmat lähteet kuitenkin käsittelevät pääasiassa kehittyvien maiden ammattitaitoisten yksilöiden liikkuvuutta kehittyneisiin maihin. Joidenkin tutkijoiden mukaan maahanmuuttoprosessi hyödyttää molempia maita, kun taas toiset uskovat, että hyötyjä on maahanmuuton kohdemaata. Kolmannesta näkökulmasta maahanmuutto nähdään hyvänä kehitysmaissa, kun ammattitaitoiset maahanmuuttajat lähettävät rahaa lähtömaahan tai tulevat takaisin innovaatiokykyisillä taidoilla. Sekä pääoma että innovatiiviset taidot hyödyttävät kehitysmaata.

Toisaalta monet tutkimukset osoittavat, että maahanmuuttajien siirryttyä kohdemaa-hansa, ei ole vielä kukaan varmaa, kuinka pitkään kestää integroitua järjestelmään siten, että muuttajalla olisi merkittävä rooli maan talouskasvussa. Lisäksi on aina mahdollista, että jos muuttoliike ei ole hyvin suunniteltu huomioimalla tilastot työvoimaa tarvitsevista ammatillisista segmenteistä ja koulutettujen maahanmuuttajien lukumäärästä per segmentti, koko prosessi voi johtaa jälleen aiovuotoon, vaikka muuttoliike olisi toteutunut laillisesti ja onnistuneesti. Tämä on melko monimutkainen aihe ja sisältää niin monia vaikuttavia tekijöitä, että on vaikeaa tehdä yleistä strategiaa aiovuodon välttämiseksi. Jokaisen maan on perustettava omat erityiset säännöt ja lait, jotka koskevat aiovuotoon liittyvää maastamuuttoa. Kuinka minimoidaan vahinko ja saavutetaan mahdollisimman suuri vaikutus?

Maan talouskasvu ja T & K-kyky antavat käsitteen myös koulutettujen työntekijöiden menetyksestä. Jälleen kirjallisuudessa on ja kaantunut käsitys aiheesta. Jotkut uskovat, että korkeasti koulutettujen työntekijöiden maahanmuutto kohdemaahan lisää maan taloudellista ja innovatiivista kasvua, kun taas toiset uskovat, että kyseessä on kaksisuuntainen prosessi ja molemmat maat (lähtömaa ja kohdemaata) hyötyvät tästä siirtymisestä. Ilmeisesti tämä tarkoittaa sitä, että kyse on enemmän aiovuodosta kuin aiovuodosta. Monet tutkimukset osoittavat myös, että näin ei aina tapahdu ja aiovuoto hallitsee tavalla tai toisella.

Kuitenkin kaikki aiemmin mainittu kirjallisuus selittää aiovuotoa ilmiönä, jossa kehittyvistä maista muutetaan kehittyneisiin maihin. Suomen tapauksessa kuitenkin voidaan havaita, että aiovientiä tapahtuu myös kehittyneistä maista pois. Tämä tarkoittaa ammattitaitoisten työntekijöiden liikkuvuutta yhdestä kehittyneestä maasta toiseen.

Korkeasti koulutettujen työntekijöiden liikkuvuus Keski-Euroopasta Yhdysvaltoihin ja päinvastoin on yksi keskeisistä esimerkeistä. Tärkeintä on, että sitä ei aina pidetä aivovuotona, ennen kuin se alkaa vaikuttaa lähdemaiden talouskasvuun ja pitkällä tähtäimellä T & K -toimintojen vähenemiseen. Tutkimusta tällaisesta maantieteellisestä aivovuodosta, jossa sekä lähtö- että kohdemaat ovat hyvin kehittyneet, on hyvin vähän. Suomi on esimerkki tällaisesta aivovuodosta viime vuosikymmenen aikana.

On myös syytä korostaa, että korkeasti koulutettujen työntekijöiden, professorien, tiedemiesten ja tutkijoiden siirtyminen muihin maihin on hälyttävää. Viralliset tilastot osoittavat, että taloudellisten siirtolaisten määrä on kaksinkertaistunut vuosina 2011–2016. Vaikka Suomessa maasta- ja maahanmuuttoa voidaan tarkastella myös historiallisesti erityisesti maan kehitysvaiheessa, on nykyinen aivovuoto huolestuttavaa, kun Suomi on useasti listattu yhdeksi innovatiivisimmista maista maailmassa.

Vuonna 2017 yliopiston tutkijoiden ja opettajien yhdistyksen päällikkö Petri Koikkalainen toi esille monia häiritseviä tosiasioita haastattelussa nykyisestä aivovuodon tilanteesta. Koikkalaisen mukaan valtiollista rahoitusta suomalaisille tutkimuskeskuksille leikataan kaikissa yliopistoissa. Hän väitti, että ihmisten siirtyminen ulkomaille tekemään tutkimusta tai tiedettä ei ole ongelma, vaan todellinen ongelma on, että he eivät koskaan tule takaisin. Lisäksi emme voi houkuttella samoissa määrin ulkomaisia asiantuntijoita Suomeen. Hän lisäsi myös, että suurin osa tilanteesta kärsivistä asiantuntijoista työskentelee luonnontieteiden, biotieteiden, humanististen tieteiden, antropologian, psykologian ja tilastotieteen alalla. Resurssien puute ja määräaikaisten sopimukset johtavat tutkimusryhmien jakamiseen ja siirtämiseen ulkomaille.

Suomen tutkimus- ja innovatiivinen historia vakuuttivat meidät tekemään vertailevan tarkastelun Suomen aikaisemmista ja nykyisistä T & K -arvoista. Pieni pohjoismainen maa on todellakin saavuttanut viime vuosikymmeninä niin monia innovatiivisia virstanpylväitä, jotka ovat todella muuttaneet maailman tiedettä. Muutamat merkittävät innovaatiot, joita Suomi on tuonut maailmalle ennen vuotta 2008: SSH (1995), Linux (1992), IRS (1988) ja lopulta Erwise ensimmäinen (1100) matkapuhelin Nokia 1100 (2003), Polarin langaton käytettävä teknologia (1980) ja selaimella käytettävissä oleva graphical web browser vuonna 1992.

On olemassa myös satoja muita erilaisia innovaatioita, joita 5 miljoonan asukkaan

maa on tuottanut, mutta jos tarkastelemme pelkästään viime vuosikymmentä, tällöin oli suhteellisen vähän uusia ideoita, joilla oli globaalia merkitystä. Onko tämä jokin asia liittyen suomalaisten ja ulkomaisten aivojen kestävyuden puutteeseen Suomessa vai onko kyse jostain muusta? Yhtäkään tutkimusta ei ole vielä tehty Suomen aivovuodon ja T & K -kyvyn välisestä suhteesta. Mitään määrällistä tai laadullista tutkimusta ei myöskään ole tehty, jolla voisi mitata aivovuodon ja taloudellisen kasvun välistä suhdetta sekä Suomen tutkimus- ja kehitystyötä pitkällä aikavälillä.

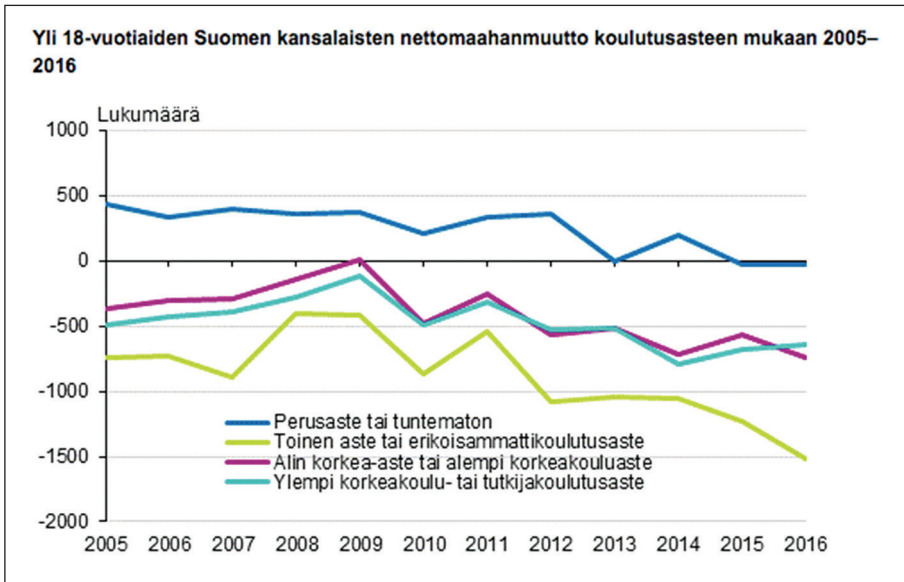
Kaikkien näiden lähteiden ja joidenkin aivovuotoa käsittelevien riippumattomien raporttien analysointi Suomessa on keskeinen metodologia tässä tutkimuksessa. Käytettävissä olevien tietojen, artikkelien ja raporttien kriittinen tarkastelu auttoi meitä vastaamaan tutkimuskysymyksiin, sekä muodostamaan tämän tutkimuksen tulokset ja keskustelun aiheesta.

Tulokset

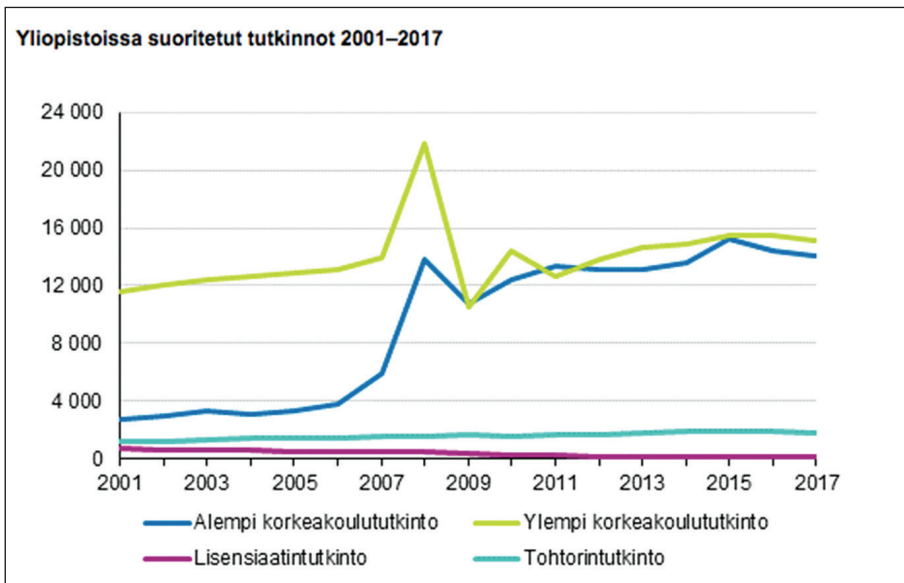
Suomen kansalaisten maastamuutto eri koulutustasojen mukaan on suurempi kuin maahanmuutto, kuten tilastokeskuksen laatima Kuvio 1 osoittaa. Useimmat maahan- ja maastamuuttajat ovat keskimäärin 25–29 -vuotiaita. Maahanmuuttajista 6 407 oli koulutettuja ihmisiä ja he muodostivat 18 prosenttia kaikista maahanmuuttajista. Yli puolet, 56 prosenttia heistä oli miehiä. Vastaavasti myös 25–29 -vuotiaiden maahanmuuttajien määrä oli suuri, yhteensä 2 971 ihmistä. Maahanmuuton ja maastamuuton välinen ero oli 3 436, ja naisia oli 57 prosenttia.

Viime vuosikymmenellä korkeakoulututinnan suorittaneiden, jatkotutinnan suorittaneiden ja tutkijoiden maastamuutto on suurempi kuin Suomeen muuttaneiden vastaavien henkilöiden maahanmuutto. Tilastokeskuksen virallisten tietojen mukaan noin 274 korkeasti koulutettua tutkijaa lähti Suomesta vuonna 2011, mutta määrä lähes kaksinkertaistui 500:an vuonna 2016. Samana ajanjaksona tuli vain 200 yhtä pätevää henkilöä Suomeen, mikä johti merkittävään nettotappioon Suomen inhimillisessä pääomassa ja näin ollen huolestuttavaan tilanteeseen. Kuvio 2 osoittaa, että Suomessa tapahtui 7 prosentin lasku tohtoritutkintojen määrässä vuonna 2017. Osa heistä myös muuttaa ulkomaille.

Acatiimi julkaisee säännöllisesti tietoa inhimillisen pääoman liikkuvuudesta. Lehden mukaan noin 1 963 suomalaista jatko-opiskelijaa muutti takaisin Suomeen vuosina 2005–2015. Toisaalta samaan aikaan 3 124 suomalaista tutkinnan suorittanutta muut-

Kuvio 1. Koulutettujen suomalaisten maahanmuuton määrä vuosina 2005–2016. Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 2. Opiskelijat, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon vuosina 2001–2017. Lähde: Tilastokeskus.

ti Eurooppaan ja muualle maailmaan. Tämä osoittaa, että nettomuutto ulkomaille on negatiivinen -1 161 ja 59 prosenttia valmistuneista on osa aivovuotoa. Aivovuoto todella kiihtyi vuosikymmenen 2005–2015 aikana.

Opetushallituksen tutkimuksessa Garamin mukaan harvat suomalaiset ajattelevat, että he todennäköisesti palaavat Suomeen. Itse asiassa 89 prosenttia kyselyyn vastanneista uskoi, että ilmapiiri on erittäin tärkeä. He pitävät uuden asuinalueensa ilmapiiriä

parempana kuin Suomen. Vain 22 prosenttia opiskelijoista pitää Suomea houkuttelevana ja 76 prosenttia opiskelijoista ajattelee, että kansainvälinen yhteisö, työvoima ja ulkomaalaiset opiskelijat ovat tärkeitä tekijöitä. Tutkimukseen vastanneet mainitsivat myös, että heikko työllisyystilanne, vähemmät mahdollisuudet ja epäsosiaalinen ympäristö tekevät Suomesta luotaantöntävän. He väittivät myös, että nämä ovat tärkeitä syitä työvoimapulaan Suomessa muiden syiden ohella.

Keskustelu

Tässä artikkelissa on tarkasteltu aivovuodon tai inhimillisen pääoman muuton ilmiötä Suomessa. Se myös osoittaa, että on mahdollista selittää prosessia, ilmiön taustatekijöitä ja niiden vaikutuksia Suomen T & K-toimintoihin tulevaisuudessa. Tulokset osoittavat, että aivovuotoa ei ole pelkästään Suomessa ja että on viime vuosikymmenen aikana pahentunut varsinkin vuosina 2007–2008 alkaneen talouslaskun jälkeen. Tämä on linjassa monien muiden maiden kansainvälisten tutkimusten kanssa, että taloudelliset ongelmat lisäävät inhimillisen pääoman liikkuvuutta. Tulokset osoittivat myös, että aivovuoto on pahempi korkeasti koulutetuille ihmisille Suomessa. Korkeasti koulutettujen työntekijöiden, tutkijoiden tai tiedemiesten maastamuutto on aina hälyttävää minkä tahansa maan tulevaisuuden T & K-kyvykkyydelle.

Mikä on aivovuodon määrä Suomesta? Tilastotiedot osoittavat, että korkeasti koulutettujen työntekijöiden maastamuuttoaste on huomattavasti korkeampi kuin yhtä pätevien ihmisten virta Suomeen. Maastamuuton ja maahanmuuton välillä on 3 436 yksilön ero. Acatiim-raportissa näkyy myös tutkijoiden, tiedemiesten, professorien ja opettajien negatiivinen muuttotase (-1 161) 2005–2015 aikana. Opetushallituksen kysely osoitti myös, että 89 prosenttia vastaajista mieluummin suosi kohdemaansa ilmapiiriä Suomeen verrattuna monilla eri elämän alueilla, kuten asumisessa ja työssä. Tämä valtaosa vastaajista, jotka eivät halua palata Suomeen valmistumisensa ja harjoittelunsa jälkeen, muodostaa merkittävän osan aivovuodosta tulevina vuosina, jos trendi jatkuu. Kaikki tulokset, jotka perustuvat tilastoihin ja tutkimuksiin, selittävät selkeästi inhimillisen pääoman poistumisen tason Suomesta.

Mitkä ovat mahdolliset syyt aivovuotoon tai inhimilliseen pääomaan Suomessa? Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että aivovuotoa ei voida selittää millään yksittäisellä taustatekijällä. Pikemminkin on olemassa useita tekijöitä ja syitä, jotka aiheuttivat viime vuosikymmenen aikana huomattavan ammattitaitoisen työvoiman menetyksen. Tärkeimpiä ovat ammattitaitoisten siirtoisten työntö- ja vetotekijät, innovointivalmiuksien määrän ja laadun muutokset Suomessa, korkeakoulutetun työvoimaa seuraavan ja ohjaavan hallinnon puute (kuten aivovuodon ajatustankki). Lisäksi suomalaisten ja ulkomaisten tutkijoiden välisten yhteistyökansien puuttuminen Suomessa, ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden monimutkainen oleskelulupaprosessi, tutkijoiden patkätösupimukset ja viime vuosien

valtavat leikkaukset tutkimusrahoituksessa useilla aloilla ovat merkittäviä vaikeuttajia aivovuodolle Suomesta. Opetushallituksen tutkimustulokset korostivat suoraan myös monia syitä siihen, miksi koulutetut ja ammattitaitoiset suomalaiset eivät halua palata kotimaahansa jatko-opintoihin. He sanoivat, että heidän näkemyksensä mukaan epävakaa työmarkkinatilanne, mahdollisuuksien puute, nurkkakuntaisuus ja kylmä asenneilmapiiri ovat vain muutamia syitä muiden sosiaalisten tekijöiden joukossa.

Onko aivovuodon ilmiöllä suoria vaikutuksia Suomen talouskasvuun ja T & K-kyvykkyyteen pitkällä aikavälillä? Jos tarkastelemme innovaatioiden määrää viime vuosikymmenellä 2007–2017 ja verrataan niitä vuosiin 1997–2007, voimme selvästi nähdä eron. Kuten kirjallisuuskatsauksessa todettiin, ennen vuotta 2007 suomalainen innovaatio toiminta ja T & K-kyvykkyys mullistivat maailmaa monin tavoin, ja Suomi tuli tunnetuksi innovatiivisuudestaan, mutta viime vuosikymmenen ei ollut yhtä lupaava. Tämän heikon suorituskyvyn taustalla on monia tekijöitä ja syitä, mutta yksi keskeisistä syistä on tutkijoiden, tiedemiesten ja ammattitaitoisten työntekijöiden vähentynyt pysyvyys Suomessa. Uskotaan, että maan paikallisella ja kansainvälisellä tasolla käyttöön ottamien innovatiivisten tuotteiden puuttuminen vaikuttaa suoraan kyseisen maan talouskasvuun. Joten aivovuoto vaikuttaa pitkällä aikavälillä Suomen talouskasvuun ja T & K-kyvykkyyteen.

Aivoviennit vaikuttavat enemmän tiettyihin ikäryhmiin (25–29-vuotiaat) mahdollisesti siksi, että tämän vuosituhannen ryhmä on kunnianhimoisempi tai heidän kotimaassaan ei ole mahdollisuuksia. Toinen aivovuodon selitys tietyllä ikäryhmällä on se, että heidän on saatava uusi alku työmarkkinoilla Suomessa ja he pitävät sitä samanlaisena ponnistuksena, vaikka se alkaisi toisessa EU-maassa.

Uskomme, että tarvitaan intensiivistä kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta aivovuodon ilmiön tutkimiseksi, ilmiön taustalla oleviin syihin ja ilmiön vaikutuksesta talouskasvuun ja T & K-kyvykkyyteen. Tulevaa tutkimusta varten rakennamme tutkimusvälineen inhimillisen pääoman poistumisen tai aivovuodon mittaamiseksi Suomesta. Tämä artikkeli on hyvä lähtökohta meille ja muille tutkijoille tutkimaan aivovuotoa Suomesta eri näkökulmista ja näkökulmista. Tämä tutkimus voi olla erittäin hyödyllinen poliittisten päättäjien suunnitellessa lainsäädäntöä, joka voi varmistaa aivojen maasapysymisen ja sen, että Suomi olisi heille houkutteleva vaihtoehto.

Kiitokset

Kiitokset Sally Ulichille, Raisa Haikalalle, Jussi Kantolalle ja Marja Aholalle tekstin tarkistamisesta ja käännöksistä.

Kirjallisuus

- Aro, Jari & Risto Heiskala (2015). *The Finnish Innovation System and Innovation Policy*. Creating economic space for social innovations (CRESSI), Working Papers. 22/2015, 1–18.
- Atkinson, A. B. & Salvatore Morelli (2013). Economic Crises and Inequality. UNDP-HDRO Occasional Papers No. 2011/6. Saatavilla: <https://ssrn.com/abstract=2351471>. Luettu 18.5.2018.
- Beine, Michel, Frederic Docquier & Hillel Rapoport (2008). Brain drain and human capital formation in developing countries: winners and loser. *The Economic Journal*, 118 (April), 631–652.
- Biavaschi, Costanza, Michal Burzynski, Benjamin Elsner & Joel Machado (2016). *The Gain from the Drain Skill-biased Migration and Global Welfare*. Centre for Research & Analysis of Migration (CREAM), Discussion Paper Series CPD 24 (16), 1–58.
- Blanchflower, David G. & Chris Shadforth (2009). Fear, unemployment, and migration. *The Economic Journal*, 119 (February), F136–F182.
- “Brain drain – Definition and More”. Free Merriam-Webster Dictionary. Saatavilla: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/brain%20drain>. Luettu 20.06.2018.
- Brain drain of Finnish researchers continues into the second decade (2017). Yle news Finland. Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/brain_drain_of_finnish_researchers_continues_into_second_decade/9984633. Luettu 15.6.2018.
- Brain Drain: What is ‘Brain Drain?’ (2017). Investopedia. Saatavilla: https://www.investopedia.com/terms/b/brain_drain.asp. Luettu 20.07.2018.
- Carr, Stuart C., Kerr Inkson & Kaye Thorn (2005). From global careers to talent flow: Reinterpreting ‘brain drain’. *Journal of World Business* 40, 386–398.
- Castles, Stephen, Hein de Haas & Mark J. Miller (2013). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. England: Macmillan Publishers Limited.
- Clemens, Michael A. (2011). Economics and Emigration: Trillion-Dollar Bills on the Sidewalk? *Journal Economic Perspectives*, Vol 25 (3), 83–106.
- Clemens, Michael (2015). Why it’s time to drop the ‘Brain Drain’ Refrain. Saatavilla: www.cgdev.org/blog/why-its-time-drop-brain-drain-refrain. Luettu 25.7.2018.
- Dimaya, Roland M., Mary K. McEwen, Leslie A. Curry & Elizabeth H. Bradley (2012). Managing health worker migration: a qualitative study of the Philippine response to nurse brain drain. *Human Resources for Health* 10 (47). Saatavilla: <http://www.human-resources-health.com/content/10/1/47>. Luettu 5.6.2018.
- Docquier, Frederic. (2014). The brain drain from developing countries. *IZA World of Labor*, 31. Saatavilla: <https://wol.iza.org/articles/brain-drain-from-developing-countries>. Luettu 21.7.2018.
- Docquier, Frederic & Hillel Rapoport (2012). Globalization Brain Drain, and Development. *Journal of Economic Literature*, VOL 50, (3), 681–730.
- Dustmann, Christian, Itzhak Fadlon & Yoram Weiss (2011). Return migration, human capital accumulation, and the brain drain. *Journal of Development Economics*, 95 (1), 58–67.
- Dustmann, Christian, Tommaso Frattini & Anna Rosso (2015). The Effect of Emigration from Poland on Polish Wages”. *The Scandinavian Journal of Economics*, 522–564.
- Edwards, Catherine (2016). Brain drain: More Italians than ever are moving abroad. Saatavilla: <https://www.thelocal.it/20161006/over-100000-italians-moved-abroad-in-2015>. Luettu 17.5.2018.
- Eggert, Wolfgang, Tim, Krieger & Volker, Meier (2010). Education, unemployment, and migration. *Journal of Public Economics*, Vol 94, (5–6), 354–362.
- Elsner, Benjamin (2012). Does emigration benefit the stayers? Evidence from EU enlargement. *Journal of Population Economics*, 531–553. *Discussion Paper series*. Germany: Bonn.
- Emigration of educated Finnish citizens bigger than immigration (2017). Statistics Finland. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/muutl/2016/02/muutl_2016_02_2017-12-18_tie_001_en.html. Luettu 7.6.2018.
- Emigration by quarter 1996–2016 and preliminary data (2018). Statistics Finland. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vamuu/2018/03/vamuu_2018_03_2018-04-26_kuv_005_en.html. Luettu 24.6.2018.
- Enforcing tuition fees: The number of students started to drop by more than half from the University of Helsinki (2017). Saatavilla: http://www.iltalehti.fi/kotimaa/201710052200438350_u0.shtml. Luettu 12.7.2018.
- Filippetti, Andrea & Daniele Archibugi (2011). Innovation in times of crisis: National

- Systems of Innovation, structure, and demand. *Research Policy* 40, 179–192.
- Finland loses researchers to strong scientists (2017). *Acatiimi Magazine* 2016/2017. Saatavilla: http://www.acatiimi.fi/3_2017/16.php. Luettu 10.6.2018.
- Finnish brain drain picks up speed, entire research groups now moving abroad (2017). Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/finnish_brain_drain_picks_up_speed_entire_research_groups_now_moving_abroad/9391248. Luettu 12.7.2018.
- Gray, Alex (2017). These are the 10 most innovative countries in the world. *World Economic Forum*. Saatavilla: <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/these-are-the-10-most-innovative-countries-in-the-world/>. Luettu 25.5.2018.
- Gibson, John & David McKenzie (2012). The Economic Consequences of 'Brain Drain' of the Best and Brightest: Microeconomic Evidence from Five Countries. *The Economic Journal*, 122, (560), 339–375.
- Gibson, John & David McKenzie (2011). Eight Questions about Brain Drain. *Journal of Economic Perspectives*, 25 (3), 107–128.
- Hakama, Anni (2018). Foreign students would like to stay in Finland, but the isolation of these people gets many rejects of intent - "There's a lot to be here alone". Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-200005690343.html>. Luettu 6.7.2018.
- Hamilton, B. & J. Whalley (1984). Efficiency and distributional implications of global restrictions on labor mobility: calculations and policy implications. *Journal of Development Economics*, 61–75. Canada: University of Western Ontario.
- Herring, Peter (2008). Future success is all about innovation. Published in *High Tech Finland*. Saatavilla: <http://www.hightechfinland.com/direct.aspx?area=htf&prm1=663&prm2=article>. Luettu 28.7.2018.
- Humphries, Niamh, Ella Tyrrell, Sara McAleese, Posy Bidwell, Steve Thomas, Charles Normand & Ruairi Brugha (2013). A cycle of brain gain, waste, and drain – a qualitative study of non-EU migrant doctors in Ireland. *Human Resources for Health*. Saatavilla: <http://www.human-resources-health.com/content/11/1/63>. Luettu 22.7.2018.
- ICEF Monitor (2016). Finland introduces university tuition fees for non-EU students. Saatavilla: <http://monitor.icef.com/2016/01/finland-introduces-university-tuition-fees-for-non-eu-students/>. Luettu 10.07.2018.
- Iregui, Ana Maria (2003). Efficiency Gains from the Elimination of Global Restrictions on Labour Mobility: An Analysis using a Multiregional CGE Model. *WIDER working paper series* 27. Finland: Helsinki.
- Iravani, Mohammad Reza (2011). Brain drain Problem: A Review. *International Journal of Business and Social Science*, 2 (15), 284–289.
- Joel Spring (2009). *Globalization of Education: an introduction*. New York: Routledge Taylor and Francis Group, 185.
- Juntunen, Riika-Leena, Takala Minna, Pia Tamminen & Mervi Vuori (2013). Innovation in sourcing competencies. Research dissemination report. *Aalto University publication series, Science + Technology* 6/2013.
- Kero, Reino (1980). Migration from Finland 1866–1970. *Les Migrations Internationales de la Fin Du, XVIII Siècle a Nos Jours*, 392–400.
- Kivimaa, Paula & Florian Kerna (2016). Creative destruction or mere niche support? Innovation policy mixes for sustainability transitions. *Research Policy*, 45 (1), 205–217.
- Laine, Tytti-Maaria (2016). *International Degree Students A survey of studying, working and living in Turku*. Institute of Migration, Migration Studies, C 28, 1–85.
- Migration and description of statistics (2018). Statistics Finland. Saatavilla: http://www.stat.fi/meta/til/muutl_en.html. Luettu 20.5.2018.
- Ngoma, Abubakar Lawan & Normaz Wana Ismail (2013). The impact of brain drain on human capital in developing countries. *South African Journal of Economics*, 81 (2), 211–224.
- Number of doctorate degrees fell by 7 percent from the previous year (2018). Statistics Finland. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/yop/2017/yop_2017_2018-05-08_tie_001_en.html. Luettu 13.7.2018.
- Nybergh, Thomas (2016). 6 super Finnish technologies and inventions that changed the world. Saatavilla: <https://www.miradore.com/blog/finnish-technologies-changed-the-world>. Luettu 15.6.2018.
- OECD (2002). The brain drain: Old myth new realities. Report by Cervantes, Mario; Guellec, Dominique in OECD Observer (release date January 2002). Saatavilla: http://oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html. Luettu 20.7.2018.
- OECD (2017). OECD Reviews of Innovation Policy: Finland 2017, *OECD Publishing*, Paris. Saatavilla: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264276369-en>. Luettu 18.7.2018.
- Only a quarter of Finns studying abroad believe that they will return to Finland (2018). A survey by National Board of Education. Saatavilla: <https://www.kauppalehti.fi/>

- uutiset/tylsa–kylma–ahdasmielinen---ulkomaila-opiskelevat-suomalaiset-eivat-aiopala/wLwSwAdb. Luettu 16.7.2018.
- Pyöriä, Pasi, Ojala Satu, Tiina Saari & Katri-Maria Järvinen (2017). The Millennial Generation: A New Breed of Labor? *SAGE Open*, 7(1), 1–14.
- Rapoport, Hillel. (2004). Who is afraid of the brain drain? Human capital flight and growth in developing countries. *Brussels Economic Review*, 47 (1), 89–101.
- Ratha, Dilip, Sanket Mohapatra & Elina Scheja (2011). Impact of Migration on Economic and Social Development, A Review of Evidence and Emerging Issues. *Policy Research Working Paper* 5558, 1–39.
- Teece, David J. (2010). Business Models, Business Strategy and Innovation. *Long Range Planning*, 43 (2–3), 172–194.
- The Nokia effect: One-firm economies (2012). *Economist: Finance and economics*. Saatavilla: <https://www.economist.com/node/21560867>. Luettu 23.7.2018.
- Tuition fees reduce non-EU students' in Finland (2017). Saatavilla: <http://www.dailyfinland.fi/education/2576/Tuition-fees-reduce-non-EU-students-in-Finland>. Luettu 24.6.2018.
- Tung, Rosalie L. (2008). Brain circulation, diaspora, and international competitiveness. *European Management Journal* 26, 298–304.
- Wu, Cary & Rima Wilkes (2017). International students' post-graduation migration plans and the search for home. *Geoforum*, 80, 123–132.
- Young Finns readily relocate for work – unlike Italian counterparts (2018). Yle news Finland. Saatavilla: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/young_finns_readily_relocate_for_work_unlike_italian_counterparts/10148248. Luettu 27.7.2018.

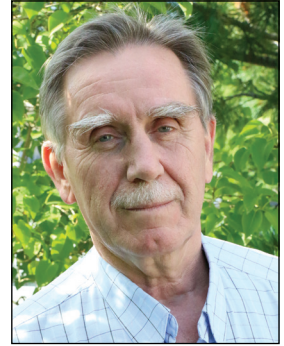
Professori Peter Kivistolle

Siirtolaisuusinstituutin vuoden 2018 John Morton -palkinto luovutettiin professori Peter Kivistolle European Labour Markets and International Migration -seminaarissa 4.12.2018. Palkinto on suuruudeltaan 2 000 euroa.

Kivisto on kansainvälisesti tunnettu sosiologi ja historioitsija, joka on laajassa tieteellisessä tuotannossaan käsitellyt varsinkin amerikansuomalaisiin, monikulttuurisuuteen, etnisyyteen, transnationalismiin, uskontoon, rotuun ja hyvinvointiin liittyviä tieteellisiä kysymyksiä.

Juha Tainio

Ruotsin Radion SR Sisuradion "emeritustoimittaja"
Verkostotutkija, Siirtolaisuusinstituutti
juha.tainio@utu.fi

Oskari Tokoi Siirtolaisuuden ja maanpakolaisuuden leimaama itsenäisyysmies

Avainsanat: siirtolainen, paluumuuttaja, senattori, eduskunnan puhemies, Muurmännin legionan eversti, maanpakolainen, Amerikan suomalainen

Oskari Tokoin jälkien seuraaminen on koukuttavaa. Olemme Jouni Korkiasaaren kanssa nähneet Kannuksen syntymäseutujen lisäksi laajat preeriat, perspektiivittömät kylät, sortuneet kaitokset ja särkyneet unelmat, paikat, missä siirtolaisesta tuli sosialisti, itsenäisyysmies, maanpeturi, kuolemaantuomittu ja pakolainen. Minut Oskari Tokoin jäljille pakotti unohtumaton elämys, kun omin silmin näin vanhan miehen paluun lapsuutensa maisemiin. Kuulin hänen puhuvan ja kuulin myös, mitä muut hänestä puhuivat. Siksi tein ensimmäisen radio-ohjelmani Oskari Tokoista, joka oli Suomen itsenäisyyttä omalla tavallaan rakentamissa ja puolustamissa. Maahamme hän ei saanut jäädä, vaikka oli itsenäistymisprosessin käynnistänyt ja oli "tosi suomalainen", kuten Amerikan muistolaattaan on kirjoitettu.

Mielestäni hän loi "Tokoilaisen demokrati-an", jonka ideamaailma rakentui raittiudelle ja sivistystyölle. Sen visiot olivat siirtolaisuuden monipuolisesti muovaamia. Tällainen mies liittyy Siirtolaisuusinstituutin toimialaan. Hänen elämänvaiheidensa kautta voi piirtää kuvan nyky-suomalaisuuden pohjalla olevista tapahtumista, jotka alkoivat 1800-luvun lopulla, mutta jäljet näkyvät meidänkin päivinä. 100 vuotta siten suomalaisia asui Ruotsin, Norjan, Amerikan ja Venäjän alueilla. "Valkoiseen Suomeen" jäi 3 miljoonaa, mutta Tartossa vuonna 1920 piirretyn

rajan taakse jäi yli miljoona suomalaista. Heidän haaveistaan ja utopioistaan riittää tarinaa, joista yksi vahvimpia on Oskari Tokoin elämä.

Suomen historiassa on kaksi kahden vuoden jaksoa, jolloin maamme väkiluku väheni: toinen sata vuotta sitten itsenäistymisen vuosina ja toinen lähes 50 vuotta sitten, kun Ruotsiin muutto yltyi maanpakoa muistuttaviin mittoihin. Oskari Tokoi kuuluu ensimmäiseen, minä tähän toiseen aaltoon. Kiinnostuin aiheesta, kun Suomi täytti sata vuotta ja juhlinnassa siirtolaisetkin haluttiin muistaa.

Siirtolaisuusinstituutin tuella tein seminaarisarjan Oskari Tokoi ennen ja jälkeen 1917 sekä opintopiiriin, jossa aiheesta kiinnostuneet tapasivat. Tehtiin myös useita retkiä Tokoin jäljille ja uusia suunnitellaan, sillä jännittäviä vaiheita riittää nyt Venäjällä, Vietnamin meren rannalla.

Helsingissä on Työväentalo, Paasitorni ja Tokoin ranta. Kannuksessa oli Tokoin torni silloin, kun Suomen itsenäisyyttä ryhdyttiin rakentamaan. Siellä asui Kannuksen Työväenyhdistyksen perustaja, uusien sosialististen aatteiden, raittiuden ja tasa-arvon innokas puolestapuhuja Oskari Tokoi. Hän syntyi Kannuksen pitäjän Yliviirteen kylässä 15.5.1873. Tämä tarina pyrkii selittämään Tokoin nopean nousun Suomen suuriruhtinaskunnan

politiikan huipulle sekä hänen "uraputkensa" päättymisen Suomessa 100 vuotta sitten ensimmäisen maailmansodan suurvaltapelin seurauksena. Tarina alkaa siitä, kun kolmekymppinen nuori mies saapui toukokuussa 1900 paluumuuttajana Kannukseen.

Paluumuutto Suomeen

Oskari Tokoi lähti siirtolaiseksi Amerikkaan tammikuun puolivälissä vuonna 1891. Paluumatka New Yorkista alkoi 3.5.1900 ja hän saapui Helsinkiin 20.5. Yhdeksän vuoden poissaolon jälkeen hän oli jälleen Kannuksen asemalla. Tokoin nuori perhe teki niin kuin moni muukin siihen aikaan: Amerikkaan hankituin varoin hän osti maatilaa, ryhtyi maanviljelijäksi ja kauppiaksi sekä rakensi amerikkalaistyyliä talon, jota kutsuttiin Tokoin torniksi. Mysterisellä tavalla se tuhoutui jo ennen Kannuksen suurpaloa, mutta Tokoin perustama työväenyhdistyksen talo on säilynyt sillä paikalla, mihin se 1900-luvun alussa rakennettiin. Siellä on myös Oskari Tokoi -museo ja juhlasali, joka Suomi 100 -juhlavuonna nimettiin Tokoi-saliksi. Juhlavuonna 2017 siellä pidettiin useita seminaareja, joissa Oskari Tokoin saavutuksia arvioitiin. Niissä tuli selvästi esiin, miten hän Amerikan kaivoksilla oppi raittiin elämän merkityksen ja ammattiyhdistystoiminnan aakkoset. Keskilämmen hiilikaivokset ja erityisesti Etelä-Dakotan Leadsin kultakaivos käänsivät hänen elämänsä sosiaalidemokraattiseen suuntaan. Siellä hän toimi Iltahetki-nimisen raittiusseuran sihteerinä sekä liittyi Union-ammattiyhdistyksen paikalliseen osastoon ja oli myös sen toimitsijana. Amerikassa levisivät silloin uudet kahdeksan tunnin työpäivän, sosialismin, raittiuden ja työväenyhdistysten aatteet. Ne Tokoilla oli mukanaan, kun hän saapui paluumuuttajana Suomeen.

Vaikuttajana Suomessa

Tokoin aika Kannuksen rakentajana ja suomalaisen yhteiskunnan vaikuttajana kesti 18 vuotta. Hänen kansanedustajana ja senaattorina ajamansa rauhanomainen tie itsenäisyyteen kaatui, kun eduskunta äänesti nurin Tokoin ehdotuksen maataloustuen maksamisesta valtion varoista elintarvikkeiden helpottamiseksi. Oskari Tokoi ammattiyhdistysjohtajana -seminaarissa toukokuussa 2018 entinen ministeri, poliitikko ja historioitsija Pirjo Ala-Kapee arvioi, että tämä tappio käänsi sovinnollisen sosiaalidemokraatin mielen. Vallankumous näytti ainoalta vaihtoehdolta, sillä mustan pörssin kauppa rehotti ja kansa näki nälkää. Kun punainen lyhty syttyi Helsingin työväentalon tornissa, Paasitornissa,

sai Tokoi kansanvaltuuskunnassa hoitaakseen elintarvikeasiat.

Sotakiikko ajoi Suomen vääjäämättömästi ensimmäisen maailmansodan suurvaltapolitiikan pelinnappulaksi. Suomalaisten punaisten ja valkoisten lisäksi arpaa heittivät ja nappuloita siirtelivät Saksa ja Ruotsi, sekä Venäjän punaiset ja valkoiset. Pelin vaikuttajina olivat Saksan keisarikuntaa vastaan sotivat ympärysvallat Englanti, Ranska ja USA.

Keväällä 100 vuotta sitten ei kukaan vielä varmasti voinut tietää, miten senaattori Oskari Tokoin Suomen eduskunnassa ehdottaman itsenäisyyden kävisi. Ruotsalaiset olivat valloittaneet Ahvenanmaan ja saksalaiset Etelä-Suomen. Punaisten oli voitettu ja ajettu maanpakoon tai kerätty vankileireille. Saksalaisten voitonparaati oli nähty Helsingissä ja Suomesta oli tulossa Saksan keisarikunnan vasallivaltio.

Alkuvuodesta 1918 käytiin itsenäisyydestä uusia neuvotteluja neuvostohallituksen ja punaisen Suomen kansanvaltuuskunnan kanssa. Niissä Edvard Gylling, Sulo Wuolijoki ja Oskari Tokoi pitivät itsenäisyyden keskeisenä lähtökohdantasaarinnan "historiallisen vääryyden korjaamista", ja sopimukseen kirjattiin Petsamon liittäminen Suomeen sekä Itä-Karjalan liittäminen Suomeen myöhemmin etnografisen selvityksen jälkeen. Tästä kertoi Hennala 1918 -seminaarissa toukokuussa 2018 professori Markku Kangaspuro esitelmässään "Punapakolaisten fenomenia ja sosialismin unelma". Kun näin esityksen ensimmäisen dian otsikolla "Punainen Suur-Suomi" tajusin, että olin ollut jo viisikymmentä vuotta sitten oikeilla jäljillä, kun elämäni ensimmäisessä radioreportaazissa "Oskari Tokoi, kotiseutunsa poika" toteisin, että Oskari Tokoi ei taistellut itsenäistä Suomea vastaan, vaan oman maailmankatsomuksensa mukaisen itsenäisen Suomen puolesta.

Pako Venäjälle

Maanpakoon lähteneiden punaisten joukossa haave itsenäisestä itärajan takaisesta Suomesta kyti. Sosialistisen maailmanvallankumouksen uskottiin jatkuvan ja haaveena oli Fennokandian itä- ja pohjoisosien suomenkielisten työläisten muodostama puskurivaltio Saksan keisarikunnan ja syntyneessä olevan Neuvostoliiton välille. Mutta keisarikunta romahti, ensimmäinen maailmansota päättyi ja Suomen kuningaskunnasta tuli tasavalta.

Oskari Tokoin pako jatkui Arkangeliin, jossa hänestä värvättiin englantilaisten Muurmannin legioonan yhdysupseeri. Legioonan toiminta alkoi 100 vuotta sitten Vienan meren rannalla Kantalahdessa. 16.5.1918

tapasivat englantilais-ranskalaisen laivasto-osaston päällystön ja Suomen kansanvaltuuskunnan valtuuttamat edustajat ensimmäisen kerran. Valtakirjan neuvottelujen aloittamiseksi olivat allekirjoittaneet Moskovassa Oskari Tokoi ja O. V. Kuusinen.

Myös keskipohjalaistaustaiset Rahjan veljekset olivat alkuvaiheessa mukana, mutta varsin pian miesten välit kylmenivät, entiset puoluetoverit joutuivat eri puolille vallankumouksen rintamaa ja lukivat Oskari Tokoille kuolemantuomion. Tästä Oskari ei lannistunut, vaan jatkoi hiljaista taisteluaan Suomen itsenäisyyden puolesta Englannin kuninkaallisen armeijan leivissä.

Tästä Suomen ja Vienan Pohjoisesta rintamasta vuosina 1918–22 on kerrottu pääsääntöisesti vain heimosoturien tarinoita. Pohjois-Suomesta Vienan paenneiden kohaloista on vaiettu. Perhetarinoita omien ukkien seikkailusta legioonassa kyllä on kuultu, mutta julkisesti niitä ei ole kerrottu. Viime vuonna kajaanilainen Tauno Hälinen mursi hiljaisuuden ja kirjoitti historiallisen romaanin oman ukkinsa elämästä: ”Muurmannin legioonan parturi”. Ilmestyssään viime kesänä se oli toiseksi eniten myyty kirja Kajaanin kirjakaupoissa. Kainuutahan legioona eniten koskettikin, mutta myös Vienan Karjalassa Venehjärvellä Lasosen veljekset kertoivat tarinaa omasta ukistaan. Häinkin oli Muurmannin legioonassa, haavoittui ja vietiin henkitoireissa englantilaisten sotasairaalaan, mutta säilyi hengissä hyvän hoidon ansiosta.

Muurmannin legioona

Lähdin Oskari Tokoin Muurmannin legioonan maisemiin päivälleen sata vuotta sen perustamisen jälkeen. Pohjustin matkaa hankkimalla tietoa tästä ajasta. Silloisen maailman poliittisen tilanteen ja etnisten ryhmien pyrkimykset hahmottelin näin:

1918 oli vaikea vuosi, elettiin keskellä ensimmäisen maailmansodan myrskyjä, uudet aatteet nousivat, työläiset vaativat 8 tunnin työpäivää, demokratiaa ja naiset oikeuksiaan, vanhat vallat järkkäyivät. Euroopan pienet kansallisvaltiot syntyivät. Vanha järjestys romahti Saksan keisarikunnan sotapolitiikan ja Venäjän tsaarin vallasta luopumisen seurauksena. Silloin kaikki suomalaiset pyristelivät irti Tsaarin ja Venäjän ylivallasta, niin punaiset kuin valkoiset.

Sata vuotta sitten suomea puhuttiin koko Fennoskandian alueella Ruotsissa, Norjassa, Kuolassa, Vienassa, Aunuksessa, Inkerissä ja Baltiassa. Silloin Virokin taisteli itsenäisyydestä, jonka se saikin yhden päivän ajaksi, sitten saksalaiset tulivat ja liittyivät sen osaksi Saksan Keisarikuntaa.

Myös Inkerinmaa haaveili itsenäisyydestä tavoitellen Pietarin ympärille muodostettavaa tasavaltaa. Tänäpäin pelkkä ajatuskin tuntuu absurdilta, mutta se on totta, silloista reaali-politikkaa, sillä ensimmäisen maailmansodan syytyessä ei kukaan voinut aavistaa, millainen Eurooppa syntyisi. Viron armeijaan muodostettiin Inkerin rykmentti, joka osallistui valkoisten sotatoimiin ja eteni Narvasta Pietarin porteille. Baltian saksalainen aateli anoi ja sai Keisarilta apua.

Sitä anoivat myös Suomen valkoiset. Saksalaiset tulivat ajamaan ruotsalaiset pois Ahvenanmaalta ja nousivat maihin Hangossa ja Loviisassa. Silloin punaisten valta murtui Etelä-Suomessa ja heidät ajettiin itärajan taakse Venäjälle. Saksalaisille alistaisen valkoisen Suomen valtiomuoto olisi ollut kuningaskunta. Saksalainen prinssi oli ehdolla kuninkaaksi, kruunu ja valtikka valmistettiin, mutta kruunaus jäi tekemättä, sillä ensimmäinenkin maailmansota, toisen maailmansodan tavoin, päättyi Saksan antautumiseen. Suomessa valtiomuodosta järjestettiin äänestys, tasavaltalaiset voittivat, eikä kuningas Väinö I koskaan noussut hänelle varatulle valtaistuimelle.

Myös Suomen maanpakoon ajettu kansanvaltuuskunta havitteli itsenäistä tasavaltaa. Alkuvuodesta 1918 Neuvostohallituksen ja Leninin kanssa käytyjen neuvottelujen lähtökohtana oli Suomen itsenäisyys, tsaarinvaltan historiallisten vääryyksien korjaaminen. Tällä punaisella Suomella olisi ollut puskurivaltion tehtävä, sillä Pohjoisen rintamalla operoineet Iso-Britannia ja Ranska kokivat Saksan maihinnousun Suomeen uhkavan Muurmannin rataa.

Kun tämä sopimus laadittiin, 100 vuotta sitten, syntyi saksalaisten tukeman valkoisen Suomen itärajan taakse suomalainen Muurmannin legioona, jossa oli myös Karjalan rykmentti. Ne olivat osa ympärysvaltiojen Saksan vastaista rintamaa ja kuuluivat Englannin kuninkaalliseen armeijaan. Legioonassa everstin arvolla, yhdysupseerina, tulkkina ja rauhantuomarina toimi Oskari Tokoi.

Sen koko vahvuus oli 1 200 henkiä, joista 900 taistelukuntoista sotilasta eli heitä oli lähes yhtä paljon kuin niitä Saksassa koulutettuja jääkäreitä, joista 1 261 miestä tuli Vaasan kautta Mannerheimin rinnalle Suomea vaputtamaan, mutta kolmisen sataa kieltäytyi.

Tässä perspektiivissä ei ole ihme, että kun Saksa antautui ja ensimmäinen maailmansota loppui, niin Knäsössä, Muurmannin legioonan päämajassa upseerit pohdiskelivat tähän tapaan:

”Nyt varmaan saksalaiset jääkäritkin ajetaan pois Suomesta ja meidät, englantilaisten kouluttamat, Muurmannin legioonalaiset

kutsutaan tilalle. Suomen kuningaskunnan taru on loppu. Tilalle tulee demokraattinen tasavalta ja presidentti. Siihen virkaan Oskari Tokoi hyvin sopisi, oli porukan yksimielin käsitys. Tähän yhtyivät myös kaksi legioonan vankina ollutta suojeluskuntaupseeria, joiden Englantiin siirron kunniaksi tämä rommilla vahvistettu illanvietto oli järjestetty.”

Tarina löytyi vuonna 1927 julkaistusta O. V. Itkosen kirjasta ”Muurmannin legioona”, joka perustuu itse mukana olleiden kertomuksiin. Tekijä kiittää arvokkaista lähdetiedoista: Sosiaalidemokraattien Puoluetoimisto, tuomari Väinö Tanner ja tohtori I. Lassila sekä legioonalaistovereitaan Oskari Tokoi, K. E. Primus-Nyman, Heikki Pekkala, Aku Grönlund ja S. Leskinen.

Muutto Amerikkaan

Oskari Tokoin tarina Vienan Karjalassa päättyi, mutta haaveet suomalaisten utopiayhteisöstä elivät. Edvard Gylling perusti Karjalan työkansan kommuunin Petroskoissa vuonna 1920. Samana vuonna Oskari Tokoin siirtolaisuus muuttui maanpakolaisuudeksi. Poliittisesta toiminnastaan hän sai sekä valkoisten että punaisten kuolemantuomion. Paluu Suomeen ei ollut mahdollinen, silloin kun muut Muurmannin legioonalaiset englantilaisten valvonnassa kotiutettiin. Tokoin tie vei Englannin ja Kanadan kautta Yhdysvaltoihin Raivaaja-lehden toimittajaksi.

Suomen itsenäisyyden puolustamiseen hän osallistui vielä vuonna 1940 keräämällä talvisodan syttyessä Amerikan suomalaisilta mittavan raha- ja materiaaliavustuksen Stalinin ja Otto Ville Kuusisen Terijoen utopiahallituksen koukkuun joutuneelle synnyinmaalle. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen valkoisten langettama kuolemantuomio peruttiin ja hän pääsi vihdoinkin käymään synnyinmaassaan, arvostettuna Amerikan suomalaisena siirtolaisena.

Viisi päivää Vienassa Oskari Tokoin ja Muurmannin legioonan jäljillä herätti pal-

jon kysymyksiä, mutta saimme myös uutta tietoa sadan vuoden takaisista tapahtumista. Suomen itsenäisyys ei silloin ollut mitenkään varma asia. Tästä kertovat myös ne Mannerheimin muistiinpanot, jotka presidentti Putin äskettäin lahjoitti presidentti Niinistölle. Oskari Tokoin ja Muurmannin legioonan osuus siihen, että Yhdysvallat ja Englantikin lopulta tunnustivat Suomen itsenäisyyden, ansaitsisi vielä oman lukunsa. Sen toivoisin Oskari Tokoi tutkija Rainer Smedmanin kirjoittavan. Kun keskustelimme legioonasta, sain hänet miettimään asiaa. Ehkä siihen palataan, kun Tarton rauhan 100-vuotisjuhlaa vietetään. Raineria kiitän monista keskusteluhetkestä, tekstin tarkastuksesta ja taustatiedoista. Samoin kaikkia matkalla olleita, jotka omalla panoksellaan tekivät matkasta uskomattoman hienon elämyksen. Uusi matka Vienan maisemiin Oskari Tokoin jäljille Arkangeliin ja Solovetskin saarelle on suunnitteilla. Ensi kesän matka alkaa Kajaanista 10.6.2019 ja kestää 5 tai 7 päivää. Jouni Korkiasaari ilmoittautui ensimmäisenä ja muutama muukin viime kesän seurueesta on tulossa, mutta mukaan vielä mahtuu.

Oskari Tokoin jälkien seuraaminen on koukuttavaa. Olemme Jounin kanssa nähneet Kannuksen syntymäseutujen lisäksi laajat preeriat, perspektiivittömät kylät, sortuneet kaivokset ja särkyneet unelmat, paikat, missä siirtolaisesta tuli sosialisti, itsenäisyysmies, maanpetturi, kuolemaantuomittu ja pakolainen. Minut Oskari Tokoin jäljille pakotti unohtumaton elämys, kun omin silmin näin vanhan miehen paluun lapsuutensa maisemiin. Kuulin hänen puhuvan ja kuulin myös, mitä muut hänestä puhuivat. Paluumuuttajasta, joka oli Suomen itsenäisyyttä omalla tavallaan rakentamassa ja puolustamassa. Tässä maassa hän ei saanut loppuelämänsä olla, vaikka oli prosessin käynnistänyt ja oli aito raitis suomalainen sosialidemokraatti ”Tokoilainen demari”.

Linda Bäckman

FD, SLS-forskare
Åbo Akademi
Linda.i.backman@abo.fi

Saara Haapamäki

FD, professor
Åbo Akademi
saara.haapamaki@abo.fi

“Närpesmodellen” ur invandrares perspektiv

Nyckelord: integration, svenska, Närpes

Denna artikel handlar om hur integration i Närpes ter sig ur invandrares perspektiv. Med utgångspunkt i indikatorer för integration som förts fram i tidigare forskning undersöker vi ett intervjumaterial med 23 informanter. Närpes tas ofta upp som ett exempel på särskilt lyckad integration, med bland annat hög sysselsättningsgrad och täta kontakter mellan invandrare och den övriga lokalbefolkningen. I vår analys framstår sysselsättning och ekonomisk trygghet som de viktigaste orsakerna till att informanterna vill stanna i Närpes, men ett missnöje finns bland dem som har en högre utbildningsbakgrund. Informanternas sociala kontakter begränsar sig huvudsakligen till deras familjer och andra från samma ursprungsland, och få av dem umgås med andra Närpesbor. Vad gäller språket är informanternas användning av svenskan begränsad, och de flesta uppger att de inte förstår den lokala dialekten. Språkkurserna är för många den enda kontexten där de använder svenska.

Inledning

Under de senaste åren har kommunen Närpes i södra Österbotten ofta lyfts fram som en förebild för lyckat integrationsarbete. Kommunen har tagit emot kvotflyktingar sedan slutet av 1980-talet och har sedan millennieskiftet haft en kraftig ökning av invandrare på grund av aktiv rekrytering av utländsk arbetskraft för primärnäringar, särskilt växt- och husarbete. År 2016 hade 14,4 % av befolkningen i Närpes så kallad utländsk bakgrund

(personer vars båda föräldrar är födda utomlands) och 13,2 % annat modersmål än svenska eller finska. De största språkgrupperna är bosniska, serbokroatiska, vietnamesiska och ryska. Kommunen har arbetat målmedvetet för att underlätta situationen för invandrare genom informationsförmedling, språkundervisning, dagvård och utbildning, vilket har lett till att man börjat tala om Närpesmodellen som ett exempel på en lyckad integrationsprocess.

När man har diskuterat den så kallade Närpesmodellen, har man, förutom sysselsättningssituationen och det kommunala integrationsstödet, nämnt att invandrarna i Närpes ingår i lokala nätverk, har tät kontakt med lokalbefolkningen och delar samma värderingar. Närpesmodellen har setts som en framgångshistoria som förklaras av att Närpesborna har en särskilt positiv attityd gentemot invandrare och präglas överlag av öppenhet och tolerans. Detta antas bero på att Närpes har en lång emigrationstradition och att de flesta Närpesbor antingen själva har varit emigranter eller har emigranter i släkten. Denna syn har förts fram till exempel av Markku Mattila och Krister Björklund i deras bok om Närpesmodellen men även av myndigheter och politiker som är involverade i integrationsprocesser. Det saknas emellertid systematiska studier av hur invandrarna själva i Närpes har upplevt sin migrationsprocess och huruvida de ser den som ett exempel på lyckad integration. Föreliggande artikel är

ett försök att med utgångspunkt i invandrar-
nas eget perspektiv komplettera bilden av in-
tegrationen i Närpes.

Vårt material består av intervjuer som spe-
lades in på ett av Svenska litteratursällskapet
i Finland och Åbo Akademi arrangerat fältar-
bete i Närpes år 2014. Sammanlagt gjordes 20
inspelade intervjuer på svenska med 23 in-
formanter, varav åtta kommer från Bosnien,
tre från Vietnam, tre från Ecuador, två från
Litauen, två från Vitryssland, två från Burma,
en från Ukraina, en från Makedonien och en
från Thailand. De har flyttat till Finland av
olika orsaker: på grund av flykt, arbete eller
familjeskäl. Bland informanterna finns 13
kvinnor och 10 män, och åldern varierar mel-
lan 17–57 år. Vistelsetiden i Närpes varierar
mellan 1 år och 26 år.

När vi diskuterar frågan om integration
här, är vi medvetna om att integration som
koncept är mångtydigt och att det syftar
på en komplex process som omfattar både
människor som flyttar in i ett land och det
mottagande samhället. I vår analys nedan ut-
går vi från några av de indikatorer för integra-
tion som förts fram av Alistair Ager och Alison
Strang, nämligen sysselsättning, sociala kon-
takter, språk samt trygghet och stabilitet.

Sysselsättning

Det vanligaste mätinstrumentet med vilket
integration utvärderas i Finland är sysselsät-
ningen, och den utgör också en domän som
mest har fokuserats inom integrationsforsk-
ningen. Den är betydelsefull framför allt för
att den påverkar så många andra faktorer
som har relevans för integrationen, till exem-
pel ekonomisk oavhängighet samt möjlighet
att planera framtiden, knyta kontakter med
människor i det mottagande samhället och
utveckla sina språkkunskaper.

Vid tidpunkten för våra intervjuer var 13
av de 23 informanterna i arbete. Av alla infor-
manter hade sammanlagt åtta arbetat eller
arbetade för närvarande på växthus, och sju
informanter antingen arbetade, hade arbetat
eller planerade att arbeta inom social- och
hälsovården. Därtill var en egenföretagare
och en metallarbetare. Av de tio som inte var
i sysselsättning var fyra stycken ungdomar
som studerade, och av de övriga hade alla
utom en bott i Finland mindre än fem år. Av
alla informanter hade fyra personer högsko-
lestudier från hemlandet, och två av dessa
hade examina som inte erkänns i Finland.

Informanterna i vårt material verkar till
stor del vara nöjda med sitt arbete: en regel-
bunden och tillräcklig lön nämns av många
som en orsak att stanna i Närpes och i Fin-
land. Däremot framstår det tydligt att de in-

formanter som har högre utbildning från sitt
hemland är mindre nöjda med karriärmöjlig-
heterna i Närpes. Arbetsmarknaden i Närpes
är främst riktad på primärnäringar, och det
finns ett stort utbud av jobb med låga utbild-
nings- och språkkrav. Bland de högre utbildade
kan man således se en frustration över hur
svårt det är att få arbete som motsvarar deras
kvalifikationer. Två av informanterna som
kommit till Närpes för nästan 20 år sedan
reflekterade över hur invandrare mest ver-
kar arbeta i fysiskt krävande jobb med låga
utbildningskrav, medan de helt saknas inom
vissa synliga yrkesgrupper.

Sociala kontakter

Sociala relationer utgör enligt vissa forskare
kärnan av integration och kan vara av olika
typer, till exempel kontakter till människor
från samma ursprungsland, kontakter till
invandrare från andra länder eller kontakter
till den övriga lokalbefolkningen.

Våra resultat visar att så gott som alla in-
formanter verkar umgås mest med sina fa-
miljer och med personer som kommer från
samma land som de själva. Många har flyttat
till Närpes med hela sin familj eller med åt-
minstone några familjemedlemmar. De som
går i skola eller spelar fotboll uppger att de
umgås med människor från andra länder,
och några, men ytterst få, säger att de har
vänner från andra länder. Kontakten till fin-
ländska närpesbor är näst intill obefintlig.
Några säger att de förvisso talar med sina
grannar, men på "hej, hur mår du"-nivå. Sam-
ma verkar gälla arbetskamrater, och det finns
dessutom många informanter (till exempel
de som arbetar i växthus) som inte alls har ar-
betskamrater.

Flera informanter påpekar att det sociala
livet i Närpes är väldigt annorlunda än i de-
ras hemländer. De skämtar om hur man med
finländare inte kan träffas spontant utan att
boka in på förhand, och om hur tomma gar-
torna i Närpes är. Några säger att det har varit
svårt att få vänner för att människor är reser-
verade. De invandrare som har bott i storstä-
der i sitt hemland har av förstaeliga skäl svårt
att vänja sig vid umgängesformerna på en li-
ten landsbygdsort.

Språk

Förmågan att tala och förstå det mottagande
samhällets språk har ibland setts som en för-
utsättning för att man överhuvudtaget kan
bli delaktig i ett samhälle. Vårt material vi-
sar att de flesta av informanterna använder
svenska i mycket begränsad utsträckning,
vilket givetvis hänger samman med att de i

regel inte umgås med lokalbefolkningen och inte heller med invandrare från andra länder. De som jobbar inom primärnäringen och industrin rapporterar att de inte har möjlighet att kommunicera på svenska inom ramen för sitt arbete. För många av informanterna är de svenska språkkurserna det enda sättet att komma i kontakt med språket. Det är dock i huvudsak bara på lektionerna som det talas svenska, medan de flesta umgås med sina landsmän utanför lektionerna.

Den dialekt som talas i Närpes är svårbegriplig även för många finlandssvenskar. Därför förvånar det inte att endast tre informanter anger att de i någon mån förstår Närpesdialekt. Alla dessa tre är sådana som har flyttat till Närpes som barn eller ungdomar och gått i skola där. De vuxna invandrarna anger att de inte förstår Närpesdialekt överhuvudtaget.

Ingen av informanterna säger sig kunna finska bra, men sju informanter säger att de kan lite finska och flera anser att det vore bra att kunna finska. Det finns emellertid endast två informanter som explicit påpekar att det hade varit bättre att ha finska i stället för svenska som integrationspråk.

Samtliga informanter uppger att de i sin vardag mestadels kommunicerar på sitt modersmål. Alla säger också att det är viktigt att förmedla det egna modersmålet och den egna kulturella värdegrunden för barnen. Samtliga informanter uppger att de efter flytten till Finland har bevarat sina egna kulturella och religiösa traditioner samt mattraditionerna från sitt eget hemland.

Trygghet och stabilitet

Trots att informanterna inte umgås i nämnvärd grad med lokalbefolkningen och trots att användningen av svenska är rätt begränsad, ger våra intervjuvar vid handen att majoriteten av informanterna, det vill säga 16 av 23 planerar att stanna i Finland. Av dessa säger sju informanter explicit att de vill stanna just i Närpes. Den främsta enskilda orsaken till viljan att stanna är ekonomisk självständighet/säkerhet. Många uppskattar också att det är tryggt och lugnt. De som inte vill stanna i Närpes nämner som orsaker att det inte finns några möjligheter att studera eller få ett bättre jobb, att det är svårt att få vänner, att Närpesborna inte vill ha kontakt med invandrare och att de känner sig ensamma och isolerade.

Här kan noteras att det hur nöjda informanterna är med sin tillvaro och hur benägna de är att stanna kvar i Närpes förefaller ha ett visst samband med deras utbildningsnivå. Mest nöjda är de som är lågutbildade och som har kommit till Närpes uttryckligen för att

de inte har haft jobb eller haft så lågbetalda jobb i sitt forna hemland att det inte har varit möjligt att leva ett normalt liv. Minst nöjda är de (få) som har högre utbildning och som inte har möjlighet att få arbete som motsvarar deras kvalifikationer utan är tvungna att arbeta i lågstatusyrken. Däremot kunde vi inte se sådana skillnader i informanternas uppfattning om trygghet och stabilitet samt deras vilja att stanna kvar som skulle ha ett samband med huruvida de är flyktingar eller arbetskraftsinvandrare, hur länge de har vistats i Närpes, av vilket kön de är, från vilket land de kommer eller hurdana svenskkunskaper de har.

Diskussion

Mot bakgrund av de resultat vi har redovisat ovan kan vi konstatera att den bild som lagts fram av bland annat Mattila och Björklund om tät kontakt mellan invandrarna och lokalbefolkningen i Närpes inte bekräftas av vårt material. Men våra resultat visar också att invandrare kan känna sig hemma i ett nytt land om de har tillräckliga ekonomiska förutsättningar samt kan umgås med sin familj och sina landsmän. Våra informanternas berättelser om umgänget, eller bristen på umgänge, kunde tänkas återspegla vanligt socialt liv på en landsbygdsort, där många främst umgås med sina familjer. Resultatet väcker därmed frågor kring vad integration egentligen innebär, och vem som avgör när den lyckats.

Antalet informanter i vår undersökning är litet, och det är endast invandrarnas perspektiv som kommer till uttryck i vårt material. Vi vill understryka att det behövs mer forskning om såväl invandrarnas egna upplevelser av sin integration i Närpes som lokalbefolkningens upplevelser av och attityder till integration och invandring.

Källor

- Ager, Alistair & Alison Strang (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies* 21 (2), 166–191.
- Ager, Alistair & Alison Strang (2010). Refugee Integration: Emerging Trends and Remaining Agendas. *Journal of Refugee Studies* 23 (4), 589–607.
- Mattila, Markku & Krister Björklund (2013). *Tommaatjeja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Niemistö, Elina & Anne Elhaimer (2013). Tommaattikunta Närpiö tunnetaan myös maahanmuuttajistaan. yle.fi/uutiset/3-6569077. Hämtat 2.11.2018.

Reijo Rautajoki

Filosofian tohtori
reijo@rautajoki.fi

Myötäpäivään Suomenlahden ympäri – Inkeriläisten leiriketju jatkosodan aikana

Avainsanat: inkeriläiset, väestönsiirto, sotapakolaiset, karanteenileiri, sijoittaminen, palautus

*Olen tutkinut Inkeriä ja inkerinsuomalaisuutta 15 vuoden ajan. Kiinnostukseni tähän aiheeseen perustuu inkeriläiseen äitiini. Hän valmistui opettajaksi Leningradissa, saapui Suomeen jatkosodan aikana ja toimi opettajana eläkkeelle siirtymiseen asti. Hänen tarinansa olen kertonut kirjassani *Vaietut* (Mediapinta 2010). Väitöskirjani *Vaiettu sotapakolaisuus* (Uef 2017) käsittelee inkeriläisiä opettajia jatkosodan jaloissa. Olen pitänyt lähes 100 Inkeri-luentoa eri oppilaitoksissa ja erilaisten yhdistysten kutsumana. Parhaillaan valmistelen laajaa tutkimusta inkeriläisten vaelluksesta Suomenlahden ympäri monipolvista leiriketjua pitkin.*

Inkerinsuomalaisia sotapakolaisia siirrettiin Viron kautta Suomeen 63 000 henkeä vuosina 1943–1944. Siirrot tapahtuivat kahdessa vaiheessa: suunnitellusti ja hallitusti keväät-kesän 1943 aikana ja hallitsemattomasti lokakuusta 1943 tammi-helmikuulle 1944. Tätä suurta väestöryhmää kuljetettiin leiriltä toiselle Inkerissä, Virossa ja Suomessa. Siirrot päättyivät inkeriläisten palauttamiseen Neuvostoliittoon ja karkotukseen vuodenvaihteessa 1944–1945. Inkeriläisten kierros Suomenlahden ympäri kesti vajaat kaksi vuotta.

Inkeriläisten väestönsiirto oli vain pieni osa Euroopassa tapahtuneita suuria väestönsiirtoja, joita saksalaiset toteuttivat toisen maailmansodan aikana. Suomen oloissa ne olivat kuitenkin merkittävä voimainpönistus sodan oloissa. Inkeriläisten palautus kotimaahansa liittyi sekin maailmasodan jälkeisiin väestöjärjestelyihin, joissa Neuvos-

toliiton vaatimuksia toteutettiin Jaltan konferenssissa vuonna 1945 sovitun mukaisesti.

Miksi inkeriläiset haluttiin Suomeen?

Ensimmäiset keskustelut inkerinsuomalaisten siirtämisestä pois sodan jaloista käytiin Suomen ja Saksan edustajien välillä jo loppusyksyllä 1941. Alueelle oli jäänyt lähes 70 000 inkeriläistä. Saksalaiset olivat valmiit siirtämään 50 000 inkeriläistä jäätyneen Suomenlahden yli. Matka olisi tehty jalan. Ajatus oli mahdoton ja sellaiseksi se jäi. Suomen oma elintarviketilanne oli vaikea, eikä täällä ollut valmiuksia ottaa vastaan noin suurta joukkoa. Mutta siirtoajatus jäi muhimaan.

Kun inkeriläisten siirtoa käsiteltiin Suomen hallituksessa joulukuussa 1942, päällimmäisenä asiana oli Suomen työvoimatilanne. Kaksi vuosikymmentä kestänyt heimojärjestöjen tekemä työ oli keskeinen tekijä inkeriläisten siirron taustalla. Inkerin väestön hädänalainen tilanne loi painetta. Hallitus päätti perustaa siirto-organisaation ja sen johtoon määrättiin professori Pentti Kaitera.

Ensi vaiheessa saksalaiset suostuivat 12 000 inkeriläisten siirtämiseen Suomeen. Työkykyisestä väestä oli tullut tärkeä osa saksalaisten työvoimaa Inkerissä, eikä heitä haluttu päästää lähtemään.

Hatsinan leiri

Hatsinan kaupungista muodostui keskuspaikka, josta suurin osa inkeriläisistä aloitti

matkansa kohti Suomea. Saksalaisten Hatsinaan pystyttämän laajan pakolaisleirin asuisolot olivat suorastaan surkeat. Navettaa muistuttavat parakit oli pystytetty savisille pelloille, niissä oli maalattiat, ei lämmitystä, pimeää, ahdasta ja hygieniä puutteellista. Taudit levisivät. Ruokana oli 200 grammaa leipää ja kerran päivässä jauhovelliä. Tällaisissa oloissa inkeriläiset saattoivat virua jopa viikkokausia odottamassa lähtöään Suomeen.

Kun suomalaiset siirtoviranomaiset avasivat toimistonsa ovet 9.4.1943, Suomeen lähtijöiksi ilmoittautui päivittäin satoja suomalaisia perheitä. Ensimmäiset inkeriläisten junakuljetukset eli transportit Viron Kloogalle alkoivat toukokuussa 1943. Lehmät, hevoset ja koneet piti jättää ja myydä venäläisille tai saksalaisille. Makasiineissa oli valtavat määrät tavaraa: tavaroilla täytettyjä maitotonkkia, matkalaukkuja, reppuja, ompelukoneita, samovaareja, polkupyöriä, juuttisäkkejä ja kaikenlaisia kangasnyyttejä. Mukaan sai ottaa sen verran tavaraa, kun jaksoi kantaa.

Saksalaisten kanssa sovittiin junakuljetusten yksityiskohdista Hatsinan leiriltä länteen Viroon. Kuljetus tapahtui reittiä Hatsina—Tallinna—Klooga—Paldiski. Lähtijöiden kontrolli Hatsinan asemalla oli äärimmäisen tarkkaa puuhaa. Saksalaiset tarkistivat junaan nousevien henkilöllisyyden ennakkoon laaditun luettelon mukaan. Ylimääräisiä ei junaan päästetty. Ihmiset sullottiin härkävaunuihin matkan ajaksi, mikä oli sen ajan oloissa kohtuullisen mukava tapa matkustaa.

Klooga – ensimmäinen siirtovaihe

Kloogan pakolaisleiri sijaitsi 30 kilometriä Tallinnasta länteen. Se oli suomalaisten ylläpitämä pääleiri, jonne Suomeen lähtijät sijoitettiin odottamaan siirtoa Paldiskin satamaan. Siirrot tapahtuivat sitä mukaa kuin laivoja saapui heitä noutamaan.

Leirin rakennukset olivat neuvostoarmeijan Viron miehitysaikana rakentamia parakeja. Ne olivat kylmiä ja ahtaita. Vaatteista ja ruuasta oli jatkuva pula. Ihmiset vaihtoivat omaisuuttaan leipäpaloihin. Leirillä suoritettiin väestön kirjaus. Jokaisesta lähtijästä täytettiin väestönsiirtokortti.

Inkeriläisiä houkuteltiin lähtemään Suomeen erityisellä tiedotteella: ”Suomi kutsuu Teitä inkeriläiset.” Lähtijät täyttivät vapaahoitoisuutta osoittavan anomuksen. Näin haluttiin näyttää ulkovalloille, että kyseessä ei ollut pahamaineinen väestön pakkosiirto, jota saksalaisilla oli tapana harrastaa.

Ensimmäinen laiva kohti Hankoa lähti Paldiskista 29.3.1943 mukanaan 302 inkeriläistä. Suomalaiset lotat tarjosivat matkan

aikana kaurapuuroa. Ensimmäisen siirtovaiheen aikana Suomeen tuli 22 000 inkeriläistä.

Toinen siirtovaihe

Sodan yleistilanne huononi saksalaisten kannalta vuoden 1943 kuluessa. He valmistautuivat vetäytymään Leningradin ympäristöstä poltetun maan taktiikkaa noudattaen. Siviilit haluttiin pois odotettavissa olevien rajujen taistelujen alta. Kaikkien inkerinsuomalaisten haluttiin poistuvan alueelta. Lokakuussa 1943 tehtiin Suomen ja Saksan hallitusten välillä uusi sopimus kaikkien inkeriläisten siirtämisestä pois Inkeristä. Tämä merkitsi valtavaa ruuhkaa ja hullunmyllyä Viron leireillä. Junat toivat Kloogalle lyhyessä ajassa 20 000 henkeä.

Ahtaus leirillä oli suunnaton. Kolkoissa sementtiparakeissa kurjinta oli kylmyys. Ruoka oli huonoa, vain laihaa keittoa ja sitä oli vähän. Taudeista eniten vaivasivat lavantauti ja pilkkukuume. Kaikki eivät mahtuneet majoittumaan kasarmien seinien sisälle. Osa joutui yöpymään ulkosalla loppusyksyn pakkasilla. Laivakalustoa kuljetuksiin ei ollut saatavissa riittävästi.

Lottia lähetettiin Viroon muonittamaan kenttäkeittiöiden avulla siirtoa odottavia. Loppusyksyn sekasortoinen tilanne Kloogalla johti siihen, että monia keskeisiä toimenpiteitä ei kyetty tekemään Viron puolella. Ne kasaantuivat Suomen vastaanottoleireille. Toisen siirtovaiheen aikana kesäkuun 17. päivään 1944 mennessä Suomeen saapui noin 39 000 inkeriläissiirtolaista.

Merikuljetukset

Merikuljetuksista Paldiskista Hankoon otti vastatakseen Suomen merenkulkuhallitus. Ensimmäinen laiva, joka kuljetti inkeriläisiä Hankoon, oli s/s Aranda. Paldiskin satamassa laivaan nousi 302 henkeä maaliskuun 29. päivänä 1943. Lähtijät tarkastettiin nimilueteloiden mukaan. Kuljetus saapui Hankoon samana päivänä. Aranda toi yhteensä 12 534 Inkerin pakolaista Suomeen, keskimäärin 350 henkeä kerralla.

Keväällä ja kesällä kuljetukset hoidettiin enimmäkseen päiväaikaan. Matka Paldiskista Hankoon kesti normaalisti 5–7 tuntia. Myrskyssä matka-aika venyi joskus kaksin- tai kolminkertaiseksi. Syksyn tultua siirryttiin lisääntyneen ilmavaaran takia yökuljetuksiin, jolloin laivat saapuivat Hankoon aamun sarastaessa. Enimmillään erilaisia aluksia oli käytössä 16, mutta ei samanaikaisesti. Kaikkiaan inkeriläisten siirto-operaatioon tarvittiin yhteensä 154 laivakuljetusta.

Vastaanottoleirit

Vastaanottoleirit olivat väliasemia, joissa hoidettiin tärkeimmät toimenpiteet ennen siirtoa karanteenileireille. Vastaanotossa viivytettiin pari päivää. Suomessa vastaanottoleirinä oli aluksi yksinomaan Hanko. Leirin keskus-toimisto sijaitsi Evankelisessa rukoushuoneessa Esplanadin varrella. Rakennukseen pystytettiin sijoittamaan 400 pakolaista.

Tulliniemen satamasta maahan saapujat kävelivät kolmen kilometrin matkan kaupungin keskustaankorukoushuoneella tapahtuneeseen vastaanottoon. Täällä tulijat kirjattiin, ja he saivat tilapäiset henkilökortit. Jokaiselle saapumiseralle pidettiin tervehdyspuheet ja iltahartaudet.

Rukoushuoneen ohella majoituspaikoiksi vuokrattiin Hangon työväentalo ja venäläisten vuokra-aikana rakentamat sotilasparakit. Työväentaloon mahtui 400 ja parakkeihin 500 ihmistä. Raaseporin Lotta Svärd-järjestö piti rukoushuoneessa ruokalaa.

Inkeriläisiä majoitettiin toisen siirtovaiheen aikana myös moneen muuhun paikkaan, muun muassa venäläisten rakentamiin parakkeihin Hanko Pohjoisen ja Täktomin sotavankileireille. Jälkimmäinen sijaitsi viisi kilometriä kaupungin ulkopuolella, jonne venäläiset olivat rakentaneet vuokra-aikana lentokentän.

Hangon puistoon rakennettiin kolme suurta täisaunaa ihmisten puhdistamista varten. Kuumuus oli tehokkain keino pilkkukuumetta vastaan. Rukoushuoneen vieressä piha-alueelle rakennettiin viisi sinihappokammia ja kaksi kuumailmakammiota vaatteiden desinfiointia varten.

Hangon leirin kapasiteetti oli 2000 henkeä. Ihmiset viettivät Hangossa yleensä vain pari kolme päivää. He kävivät saunassa ja saivat ruokaa sekä puhtaat vaatteet. Sen jälkeen heidät ohjattiin juniin ja lähetettiin eteenpäin karanteenileireille.

Kaikkiaan Hangon sataman kautta saapui Suomeen 80 prosenttia inkeriläisistä eli 49 500 henkeä. Vastaanottoleireillä menetyi lähes 200 inkeriläistä, joista Hangossa ainakin 121. Kun Hangon kapasiteetti ei pahimman ruuhkan aikaan riittänyt, Raumalle, Turkuun ja Pohjankuruun perustettiin vastaanottoleirit loka- ja marraskuussa 1943. Niiden kautta saapui yhteensä yli 13 000 inkeriläistä.

Karanteenileirit

Inkeriläisten kuljetukset vastaanottosatamista jatkuivat rautateitse joukkokuljetuksina karanteenileireille, joita kutsuttiin myös väestönsiirto- tai sijoitusleireiksi. Leirien

tarkoitus oli nimensä mukaisesti varmistaa karanteenin avulla, etteivät kulkutaudit pääse leviämään muun väestön keskuuteen. Monella leirillä eristäminen oli löysää, jopa nimellistä.

Loppusyksyllä 1943 tilanne muuttui. Väki saapui suoraan asuinseuduiltaan, jolloin eristämisen tärkeys tautitilanteen kurissapitämiseksi korostui. Karanteeniaika kesti kolme viikkoa, jona aikana inkeriläiset pyrittiin pitämään erillään muusta väestöstä. Tämä oli usein ylivoimainen tehtävä hajallaan olevissa leireissä.

Karanteenileirien valinnassa rautatien läheisyys oli tärkeää, jolloin suurten ihmismäärien siirtely oli suhteellisen vaivatonta. Siirtolaiset saattoivat kulkea asemalta jalkaisin perille. Leirirakennuksiksi valittiin suuria rakennuksia, kuten kansakouluja, kansanopistoja, nuorisoseurojen-, työväen- ja suojeluskuntataloja.

Karanteenileirit olivat läpikulkupaikkoja, joissa pysähdyttiin odottamaan sijoittamista työhön ja asumään. Joskus odotus venyi useiden viikkojen mittaiseksi. Ihmisten viihtymisestä leireillä pyrittiin pitämään huolta. Tarkoituksena oli opastaa inkerinsuomalaisia ottamaan ensimmäiset askeleensa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Leiriorganisaatio oli laajimmillaan loka-joulukuussa 1943, jolloin sen piti pystyä majoittamaan yli 30 000 ihmistä samanaikaisesti. Varsinaisia pääleirejä oli viisitoista, minkä lisäksi oli kymmeniä apuleirejä. Pääosa leireistä sijaitsi Etelä- ja Lounais-Suomessa. Suurimmat leirit olivat Lohja ja Loimaa, joiden kummankin kautta kulki yli 10 000 henkeä. Pohjoisin leiri oli Oulussa.

Inkeriläisten väestönsiirto ei saanut julkisuutta Suomen tiedotusvälineissä. Siirtoa ei saanut julkistaa. Tähän oli kaksi perustetta. Ensimmäinen koski laivakuljetusten turvallisuutta. Toinen syy liittyi ulkomaisen lehdistön reaktioon, sillä väestönsiirrot olivat saksalaisten suosima menettely, johon inkeriläisten siirtoa ei haluttu rinnastaa.

Sijoittaminen

Karanteeniajan jälkeen tulijoita alettiin sijoittaa maatiloille ja työpaikoille. Heille hankittiin sijoituspaikat perheittäin sekä oleskelu- ja työluvat 15 vuotta täyttäneille. Perheet pyrittiin pitämään yhdessä ja kaikille löytämään oman ammattinsa mukainen työ. Työntajille jaettiin lomakkeita, joilla ne saattoivat tilata itselleen työvoimaa.

Suurin osa inkeriläisistä sijoittui poikkeusoloista huolimatta suhteellisen nopeasti sota-ajan yhteiskuntaan. Helmikuussa 1944 arvioitiin noin 70 prosenttia saapuneista

sijoittuneen työhön. Pääosa inkeriläisistä sijoittui maataloilille, joilla myös tarve oli suurin. He tulivat toimeen omilla ansioillaan, mikä helpotti nopeasti elämää. He alkoivat tuntea kuuluvansa yhteiskuntaan. Moniin tehtaisiin palkattiin inkeriläisiä. Kaikkiaan heitä oli sijoitettuna yli 500 kuntaan vuonna 1944.

Valtiollinen poliisi Valpo oli lähtökohteisesti epäluuloinen tulijoita kohtaan, olivathan inkeriläiset Suomea vastaan sotaa käyvän valtion kansalaisia. Valpo pyrki löytämään joukosta aktiiviset kommunistit ja neuvostomyönteistä propagandaa levittävät henkilöt ja estämään heidän pääsynsä jo ennalta Suomeen. Kuulusteluja tehtiin Viron leireillä Kloogalla ja Paldiskissa ja myöhemmin Suomen karanteenileireillä.

Palautukset

Syksyn 1944 välirauhansopimuksessa edellytettiin, että Suomi palauttaa tänne väkisin tuodut neuvostokansalaiset. Sopimuksen sanamuoto oli tulkinnanvarainen. Venäläisten johtaman Valvontakomission tulkinta oli, että inkeriläiset on palautettava. Suomi taipui tähän nöyrästi. Vastaan ei uskallettu laittaa. Pelättiin maan miehitystä, jolla komissio uhkaili.

Komission venäläiset upseerit kiersivät eri paikkakunnilla taivuttelemassa inkeriläisiä palaamaan. He käyttivät houkuttelua, painostusta ja uhkailua. Inkeriläisille luvattiin paluu kotiseudulle ja valtion apua tarvitseville.

Palautusoperaatio tapahtui nopeasti. Rautatieasemien tuntumaan pystytettiin pikavauhtia 20 lyhytaikaista kokoamiskeskusta. Yli 55 000 inkerinsuomalaista kuljetettiin junilla Vainikkalan kautta kotimaahansa vuodenvaihteen 1944–1945 kahden puolen. He eivät päässeet koteihinsa, vaan joutuivat kauas Etelä-Venäjälle ilman paluuoikeutta kotiseudulleen.

Noin 8 000 inkeriläistä kieltäytyi palaamasta Suomesta Neuvostoliittoon. Puolet heistä pakeni Ruotsiin.

Lopuksi

Valtiovallan suhtautuminen inkeriläisiin teki täyskäännöksen välirauhansopimuksen jälkeen. Heimoveljistä tuli tekijä, josta oli päästävä nopeasti eroon. Yksilöt menettivät merkityksensä. Inkeriläisiä ei rohkaistu jättämään Suomeen. Virallinen Suomen vaiken heistä. Ulkosuhteiden hoitoa ei saanut vaarantaa. Suomettumiseksi mainitun ajan voidaan katsoa alkaneen tästä hetkestä. Vielä

kahdeksan vuotta myöhemmin presidentti Paasikivi totesi pääministeri Kekkoselle: ”Parasta olisi, jos inkeriläiset hiljakseen poistuisivat maasta”.

Inkeriläisten kierros Suomenlahden ympäri kesti lähes kaksi vuotta. He kiersivät reitin myötäpäivään. Kun heidät palautettiin kotimaahansa, kyseessä oli huijaus, petos, johon Neuvostoliitto ja sen valvontakomissio syyllistyivät. Samalla neuvostovaltio jatkoi sitä hidasta kansanmurhaa, jota se oli harjoittanut tätä kansanosaa kohtaan koko Stalinin hallintokauden ajan.

Lähteet

- Flink, Toivo (2010). Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon vuosina 1944–1955. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Joutsamo, Timo (toim) (2017). Siellä jossain – täällä kotona. Paimiolaiset sodassa 1939–1945. Kaarina: Paimion Sotaveteraanien Tuki ry.
- Mylläniemi, Maila (2011). Majakkana peltomereissä. Evankelinen kansanopisto 85 vuotta kauhajokisessa maisemassa. Kauhajoki: Kauhajoen evankelisen opiston Opistoystävät.
- Nevalainen, Pekka (1990). Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Helsinki: Ota-va.
- Pirhonen, Seppo (toim.) (2015). Pääteasema. Karjalaiset Paimiossa. Preitilä: Paimion Karjalaseura.
- Pitkänen, Eero (2014). Paimenpoika Inkeristä. Tuusula: Reuna.
- Pullinen, Antti (2007). Karjalaiset tulevat – inkeriläiset lähtevät. Iitin siirtoväen huollan arkisto kertoo 1939–1947. Kausala: Sanapaja.
- Puurunen Leo (toim.) (1994). Lapinlahti kotiseutukirja. Lapinlahti: Lapinlahti-Seura.
- Rautajoki, Reijo (2017). Vaiettu sotapakolaisuus. Inkeriläiset kansakoulunopettajat jatkosodan aikana. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 147. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Similä, Jouni (2002). Inkerin pakolaiset Oulussa. Janne Kankainen, Panu-Pekka Rauhala ja Jouko Vahtola (toim.) Oulu ja oululaiset sodissa 1939–1945. Oulu: Oulun veteraanikirja.
- Tuuli, Erkki (1988). Inkeriläisten vaellus. Helsinki: WSOY.
- Vuoristo, Esa (2006). Inkeriläiset Lohjalla ja Lohjan lottien urakkatyöt 1943–1945. Espoo: Karhukopio.

Pasi Saukkonen

Erikoistutkija, dosentti
Helsingin kaupungin tietokeskus
pasi.saukkonen@hel.fi
<https://pasisaukkonen.wordpress.com/>

Toisen kosketus

Minulle asennettiin sydämen rytmihäiriötahdistin noin puolitoista vuotta sitten. Se ei ole juuri elämääni muuttanut, mutta lentomatkailuun on tullut yksi elementti lisää. Turvatarkastuksessa näytän aina tahdistimesta kertovaa korttia, ja minut ohjataan metallinpaljastimen ohi. Tämän jälkeen virkailija koettelee minut kiireestä kantapäähän edestä ja takaa. Siinä seison kädet harallaan kuin lentoon lähdössä. Kengätkin pitää ottaa pois, jotta jalkapohjat voidaan tunnustella.

Kokemus on hieman kiusallinen, mutta kuitenkin siedettävä. Ymmärrän hyvin, että joistain ihmisistä se voi tuntua suorastaan epämiellyttävältä varsinkin, jos koettelemus paljon matkustavalla toistuu usein. Kai operaatio voi jostakusta tuntua mukavaltakin, mutta minä en ainakaan kuulu heihin. Minulla se on jonkin verran nostanut kynnystä matkustaa lentokoneella, jos vaihtoehto on olemassa. Tätäkin juttua kirjoitan siksi juna- matkalla Vaasaan.

Minäkin matkustan paljon, ja siksi puolen toista vuoden aikana on ehtinyt kertyä aikamoinen määrä kopelointikokemuksia. Lentokenttien henkilökunta on aina ollut hyvin ystävällistä, ja monet ovat alkaneet siinä tarkastuksen aikana jutella niitä näitä, ehkä toimenpiteen aiheuttaman jännityksen vähentämiseksi. Yhtä lukuun ottamatta he ovat kaikki olleet miehiä. Nähdäkseni naiset tarkastaa tällä tavalla aina toinen nainen.

Kaikki tarkastukset ovat hieman erilaisia. Jotkut tekevät työnsä tarkemmin ja toiset no-

peammin ja ehkä vähän sinne päin. En ole pitänyt asiasta kirjaa, joten en pysty vertailemaan esimerkiksi lentokenttiä. Helsingin lisäksi esimerkiksi Brysselissä ja Tukholmassa tulee käytyä sen verran usein, että eroja kenttienkin välillä voisi olla mahdollista analysoida. Muistinvaraisesti ajattelen kuitenkin, että Helsinki-Vantaan kentällä ollaan pääsääntöisesti hyvin jämptejä näissä asioissa.

Yhdestäkään tarkastuksesta en ole kuitenkaan saanut sellaista vaikutelmaa, että minulta oikeasti odotettaisiin löytyvän jotain. Tarkimmillaankin tunnustelu on tuntunut rutiininomaiselta vartalon eri osien läpikäymiseltä. Matkustajia profiloitaessa en varmaankaan kuulu korkeimman riskiarvion kategoriaan. Olen valkoihoinen, keski-ikäinen ja keskiluokkainen pulliainen, joita lentokentillä on kolmetoista tusinassa. Harvinaisempi tapaus terroristien ja lentokonekaappareiden ammattikunnissa.

Toisaalta henkilökunta on varmasti opettu tekemään tarkastus asiallisesti ja tehokkaasti, mutta ystävällisesti, oli sen kohteena kuka tahansa. Sen verran paljon kentillä liikkuu täysin asiallisissa tarkoituksissa myös ihmisiä, joista kansainvälisten uutiskuvien perusteella voisi tehdä aivan toisenlaisen riskiarvion. Edes Pohjois-Euroopan lentokentillä ei voi alkaa kiinnittää erityistä huomiota kaikkiin arabilta näyttäviin ihmisiin herättämättä kiusallista huomiota, aiheuttamatta aiheellista närkästyä ja hankaloittamatta lentokentän toimintoja.

Näissä pohdinnoissa pääsee kuitenkin pidemmälle, kun huomaa, että tarkastukset poikkeavat toisistaan myös sanoisinko intiimimmällä tasolla. Me tiedämme kaikki, että ihmisten kosketukset poikkeavat toisistaan. Ja senkin tiedämme, että kosketus voi paljastaa toisesta ihmisestä asioita, joita emme muuten hänestä tuntisi. Tylysti käyttäytyvässä ihmisellä voi olla hyvin ystävälliset sormet, tai ne voivat kertoa kiinnostuksesta. Vielä yleisempää on se, että muodollisesti miellyttävän ihmisen keho kieltä välinpitämättömyyttä tai jopa aggressiota.

Kaikki kokemani tarkastukset lentokentillä ovat olleet myös tässä mielessä erilaisia. Yhdenkään virkailijan sormet eivät ole tuntuneet samalta kuin jonkun toisen. Joskus ne ovat paljastaneet tarkkuutta muuten hätäisen oloisessa kopeloinnissa, toisinaan taas piittaamattomuutta, vaikka tarkastus on huolelliselta vaikuttanutkin. Useimmiten aistin kuitenkin samaa vaivaantuneisuutta kuin itselläni. Se, että virkailijat juttelevat, voi olla keino myös heidän oman jännityksensä alentamiseksi.

Mutta kertaakaan eivät sormetkaan ole kertoneet minulle, että tämä tarkastaja todella olettaa löytävänsä kehostani jotain asiaankuulumatonta ja vaarallista. Koskaan nuo kädet eivät ole olleet epäystävällisiä tai edes epäluuloisia. Koska me emme voi täysin hallita kosketuksemme tuottamia reaktioita, tämä analyysin intiimi taso pistää minut miettimään, entäpä jos en näyttäisikään tältä.

Jos olisinkin kotoisin Lähi-idästä, Pohjois-Afrikasta tai Arabian niemimaalta, olisin vähän päälle kaksikymppinen sydänvikainen mies ja olisin antanut parran kasvaa, olisiko sormien ote minusta silloin samanlainen? Tai jos olisin tummaihoisen perheenisä ison lapsikatraan kanssa, kulkisiko valkoihoisen tarkastajan käsistä silloin samanlaisia energivirtauksia? Entä jos olisin burkaan tai niqabiin pukeutunut nainen (miten silloin yli-päättään toimitaan)?

Mielessäni kirjoitin tätä kolumnia aika pitkälle pääsemättä kuitenkaan ajatuskulku-

ni loogiseen lopputulokseen. Pitkään mietin asiaa ikään kuin kosketuksen kokemus olisi ainoastaan yksisuuntaista: minuun kosketaan ja minä tunnen kosketuksen. Mutta eihän asia niin ole. Jokaisessa tarkastuksessa myös sen suorittaja kokee sen, miltä minusta tuntuu ja vielä tärkeämpää, miten minä suhtaudun hänen kosketukseensa.

Enkä minä voi kumoamatta omaa näkemystäni väittää, että minä pystyisin täysin hallitsemaan kehoni toisessa henkilössä herättämiä tunteita. Voin esittää ystävällistä ja rauhallista, mutta ihoni kertoo kyllä, miltä minusta tuntuu. Se kertoo sen herkille sormille yhtä suoraan ja kiistattomasti kuin epätoivoinen yritykseni pidättää kutiamisen aiheuttamaa hihitystä. Muut matkustajat ja turvatarkastajat eivät huomaa mitään, mutta minun tarkastajani tietää kyllä.

Paljastuuko näissä tilanteissa itsestäni muukalaispelkoa tai rasismia, sellaista, jota en missään tapauksessa tunnustaisi tai josta en ehkä itse ole edes tietoinen? Pystyn mielestäni aika suoraselkaisesti väittämään, että minulle on yhdentekevää, miltä ihmiset näyttävät, mutta koko elämänhistoriaani, kokemuksiani ja saamiani opetuksia mukanaan kantava ihoni voi olla eri mieltä. En voi myöskään olla immuuni sille kuvastolle, jonka vastaanottaja median välityksellä olen. Ehkä kehoni pelkää sitä mustaa miestä, jota mieleni ei halua edes erotella.

Näiden puolentoista vuoden aikana minun on tarkastanut moni mies, jolla on ollut joko omat tai sukulaisten juuret Euroopan ulkopuolella: Afrikassa, Lähi-idässä, Aasiassa. Minä olen kokenut heidän kätensä ja he ovat kokeneet minun kehoni. Olemme kohdelleet toisiamme ystävällisesti ja asiallisesti, molemmin puolin tätä pientä vaivannäköä hyväntahtoisesti harmitellen. Intiimimmällä tasolla olen tuntenut lähinnä välinpitämättömyyttä, mutta en tiedä, olenko itse aina ollut yhtä välinpitämätön. Tämän kolumnin kirjoittamisen jälkeen en mene turvatarkastukseen niin kuin menin ennen.

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi

Pakolaisia vai siirtolaisia?

Jo Raamattu kertoo esivanhempiemme karkotuksesta Eedenistä, sukujen vaelluksista luvatussa maasta toiseen sekä kokonaisen kansan paosta Egyptistä ja paluumuutosta Babylonista. Muinaiset roomalaiset uskoivat polveutuvansa Troian sotapakolaisista. Varhaiskeskiajan gootit, vandaalit, burgundit ja langobardit kertoivat lähteneensä etelään ilmaston ja ylikansoituksen vuoksi. Kansainvälinen muuttoliike on ollut olennainen osa maailmanhistoriaa, kansanperinnettä ja uskonnollista etiikkaa jo kauan ennen kuin sitä säänneltiin Suomen laeissa.

Suomi liittyi kansainväliseen pakolaisopimukseen 8.1.1969. Asetus pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen voimaantulosta oli annettu 5.12.1968 ja siitä oli uutisoitu Uusi Suomi 14.9.1968. Suomessa kerrottiin silloin olevan ennestään 2 500 pakolaista. Mielenkiintoista olisi tietää, eikö silloin pelätty Tshekkoslovakian miehityksen pakolaisten tuloa Suomeen – ja tuliko heitä, sillä turvapaikanhakijoita ei tilastoitu. Vielä 13.10.1971 Ulkomaalaistoimiston päällikkö Eila Kännö huomautti luottamuksellisesti, että ”pakolaisia” tuli toki edelleenkin ja heille järjestettiin ”kaikessa hiljaisuudessa” muukalaispassit, mistä ”ei yleensä liikoja puhuta”.

Vasta 1980-luvulla alettiin tilastoida turvapaikkahakemuksia, ensin vuonna 1980 viisi (5), sitten vuosittain kaksinumeroinen määrä ja vuodesta 1989 yli sata. Näistäkin harva hyväksyttiin, mutta moni hylätyistä turvapaikanhakijoista sai oleskeluluvan muilla perusteilla.

Tilastojen puuttumisesta huolimatta todellisuudessa kymmenet tuhannet pako-

laiset olivat saaneet Suomesta turvapaikan vuosikymmeniä aiemmin. Turun Sanomat 18.11.1905 kertoi Viipuriin tulleen edellisenä lauantaipäivänä 8 000 Pietarin juutalaista pogromiuhkaa pako. Saman verran Krons-tadtin kapinallisia matruuseja rantautui Terijoelle muutamana yönä maaliskuussa 1921. Seuraavana talvena rajan ylitti vielä enemmän Itä-Karjalan kansannousun pakolaisia muutaman viikon kuluessa. Heitä varten perustettiin Valtion Pakolaisavustuskeskus (1922–1958), mutta ulkomaalaisasetusten mukaan he olivat vain passittomia maahanmuuttajia, joiden oleskeluoikeus voitiin alistaa UM:n ratkaistavaksi ”lieventävien asiahaarojen vallitessa” (1919: 8 §) tai ”milloin siihen syytä on” (1926: 11 § 3).

Turvapaikkaoikeus kirjattiin ulkomaalaisasetukseen vasta vuonna 1930. Edellä mainittu pykälä tarkoitti silloin niin, että ratkaisu alistettiin UM:lle ”milloin...ulkomaalainen on saapunut Suomeen nauttiakseen täällä turvapaikkaoikeutta tai milloin ulkomaalaisen maahanpääsyn estäminen ilmeisesti muutoin tuottaisi hänelle kohtuutonta haittaa” (1930: 11 § 3). Lisäksi vuodesta 1926 vaadittu työlupa voitiin ”harkinnan mukaan antaa toistaiseksi ulkomaalaiselle, joka nauttii maassa turvapaikkaoikeutta” (1930: 22 § 2).

Suomalaisessa hallintokulttuurissa on harjoitettu preussilais-protestanttista totalitarismia, jonka mukaan kaikki ratkaisut löytyvät pykälistä ja laki on sama kaikille. Se on ansainnut maallemme korkeita sijoituksia lahjomattomuutta mittaavissa kansainvälisissä vertailuissa. Kriisitilanteissa on kuitenkin ollut hyötyä itämaisestä tulkinnanva-

raisuudesta, jossa lakia on venytetty tarpeen mukaan, viranomaisilla on ollut harkintavaltaa ja käytäntöihin on tehty poikkeuksia. Joustavuuden ansiosta yli 60 000 inkeriläistä voitiin evakuoida Suomeen jatkosodan aikana ja vaikka osa tunsu joutuvansa palaamaan Neuvostoliittoon vasten tahtoaan, osa pääsi pakoon Ruotsiin ja tuhansien onnistui jätettyä rohkeasti Suomeen.

Tätä historiaa vasten on outoa, että syksyn 2015 pakolaiskriisin jälkiselvittelyssä ulkomaalaislainsäädäntömme näyttää jäykistyneen epätarkoituksenmukaiseksi, ikään kuin haaste olisi määrällisesti ja laadullisesti ennen kokematon. Jos on tullut Suomeen passitta, eikä ole ansainnut turvapaikkaa, mutta ei suostu palaamaan kotimaahansa, ei Suomesta hevillä saa oleskelu- ja työlupaa, vaikka olisikin "lieventäviä asianhaaroja" tai "kohtuutonta haittaa."

Olemme luoneet 50 vuodessa maahanmuuttoerottelun, jossa halukkaat maahanmuuttajat jaetaan jyrkästi siirtolaisiin ja pakolaisiin, laillisiin ja laittomiin, passinhaljoihin ja passittomiin, työhön pyrkiviin ja sosiaaliturvan varaan jääviin. Se näyttää selkeältä pykälissä ja tilastoissa, mutta vastaako se kansainvälisen muuttoliikkeen ikäikaista todellisuutta, jossa yksilöt ja kansat vaeltavat hyvin monista eri motiiveista? Eiväthän kaikki ole hakemassa pelkästään parempaa toimeentuloa (työlupaa) tai turvapaikkaa, vaan usein vähän sitä sun tätä, mitä tarjolla onkaan. Ikään kuin maahanmuuttajalta kysyttäisiin: rahat vai henki, eikä saisi pitää

kumpaakin? Historian kuluessa moni pakolainen sai tyytyä työlupaan ja muukalaispassiin ilman varsinaista turvapaikkaoikeutta, mutta pelasti sen ansiosta itsensä ja perheensä. Heijastuuko oikeuskäsityksiimme kuitenkin perin kristillinen epäluulo varakkaita tai rahan perässä muuttavia ihmisiä kohtaan, joiden emme sallisi livahtavan neulansilmää väljemmällä poikkeuksella turvapaikka- ja palautusjonoista työmarkkinoiden käytettäviksi siirtolaisiksi?

Vaikka periaatteet ja ihmisoikeudet olisivat kuinka hyvät ja kauniit, ne jäävät heikoiksi talouden romahtaessa, sodan syttyessä tai sisäpoliittisten jännitteiden puristuksessa. On eri asia, kun maahan tulee 10 tai 10 000 ulkomaalaista. Suomi löysi aikoinaan, nykyistä vaikeammassakin oloissa, käytännöllisiä ja inhimillisiä ratkaisuja ohi kansainvälisten sopimusten ja laintulkintojen, jotka ovat peräisin hyvän sään ajalta ja sopivampia arkioloihin. Poikkeuksia on osattu tehdä ilman, että niistä tuli sitovia ennakkotapauksia, saavutettuja etuja tai positiivisia oikeuksia. Viranomaisten harkintavalta ei rappeutunut mielivallaksi, vaikka ratkaisuista ei ollutkaan valitusoikeutta. Tälle historiamme opetukselle voisi olla käyttöä, kunhan malttaisimme tähyillä yli modernien juridisten kategorioiden, aikaan 50 tai sata vuotta sitten, jolloin turvallisuutta ja tulevaisuutta löytyi lopulta niillekin, jotka eivät yltäneet kaikkien taiteen sääntöjen mukaisesti varsinaiseen turvapaikkaan, mutta saattoivat silti ansaita paikansa uuden kotimaansa rakennustyössä.

16.–17.1.2019

KOTOUDUTAAN VARSINAIS-SUOMESSA

Maahanmuuttajanuorten koulutus, vapaa-aika ja työelämä -messut nuorista ja nuorille

Turussa, Radisson Blu Marina Palace -hotellissa

Tervetuloa!

Turun yliopisto
University of Turku

DIVED
hokatal glll ja kulttuuri • sukella kokeen ja kulttuurin • dyki diversitet

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elli Heikkilä

Tutkimusjohtaja
elli.heikkila@utu.fi

Työmarkkinat ja alueellinen liikkuvuus

Työmarkkinat ja niiden toimivuus on keskeinen tekijä aluekehitykselle Suomen eri aluetasoilla. Työmarkkinoiden toimivuuteen vaikuttavat alueella asuvan väestön rakenteelliset tekijät ja väestönmuutostekijöistä erityisesti muuttoliike. Muuttoliikkeiden ohella Suomessa pendelöidään eli käydään muualla kuin asuinkunnassa työssä. Tarjolla olevien työpaikkojen määrä ja laatu, asunto-markkinat sekä ihmisten liikkumismahdollisuudet ja -tottumukset määrittelevät työvoiman alueellista liikkuvuutta. Pendelöinti kytkeytyy etenkin laajoihin työmarkkina- ja työssäkäyntialueisiin, joita löytyy suurista kasvukeskuksista ja niiden ympäristöstä.

Myös se, millainen työpaikkarakenteen alueella vallitsee, on yksi keskeinen indikaattori, samoin kuin se, missä työpaikat sijaitsevat sekä mihin uudet työpaikat syntyvät ja mille aloille. Saadaanko niihin jo alueella asuvaa kantäväestöä ja maahanmuuttajataustaista väestöä vai onko alue riippuvainen muuttajista ja pendelöijistä.

Pendelöintitoleranssi määrittelee työmarkkinasaarrekkeen koon, mikä vaikuttaa siten työnetsintäalueen rajautumiseen ja alueelliseen liikkuvuuteen. Pendelöinti voi olla päivittäistä kodin ja työpaikan välistä liikkumista, mutta se voi olla myös pitkän matkan pendelöintiä. Tällöin esimerkiksi työpaikkakunnalla asutaan viikot riippuen etätömahdollisuuksista ja viikonlopuksi matkustetaan asuinpaikkakunnalle. Tätä il-

menee paljon myös esimerkiksi virolaisten työssäkäynnissä Suomessa. Keiu Talven mukaan 15 000 virolaista pendelöi Viron ja Suomen välillä.

Työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelmaan on havahduttu eri puolilla Suomea. Yksi esimerkki on Viitasaa-resta ja niin sanottujen Wiitaunionin kunnista, missä sosiaalialan osaajien houkuttelemiseksi on alettu maksaa sosiaalityöntekijöiden työehtosopimuksen noin 2 700 € tason sijasta noin 3 600 € palkkaa kuukaudessa. Käytössä on myös sitouttamisraha: kun on ollut vuoden töissä, saa 2 000 € sitouttamisrahaa. Lisäksi työntekijöillä on mahdollisuus käyttää 20 prosenttia työajastaan opiskeluun. Näillä houkuttimilla on saatu haussa olleet työpaikat täytettyä.

Lähteet

- Koivula, Jukka (2018). Maaseutulisä houkuttelee sosiaalialan osaajia. *Maaseudun Tulevaisuus* 19.10.2018.
- Telve, Keiu (2017). *Always on the Move: Commuters between Estonia and Finland*. Guest lecture 23.10.2017. Migration Institute of Finland.
- Yousfi, Saara (2005). *Kahdenuranperheet työmarkkinoilla ja aluedynamiikassa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, Siirtolaisuustutkimuksia A 27.

Tieteiden yö järjestetään tammikuun 10. päivä Helsingin Kruununhaassa ja sen liepeillä. Tieteiden yön koko ohjelma löytyy osoitteesta www.tieteidenyo.fi

Paneelikeskustelu:

Elovena-työstä eteenpäin: miten suomalaisuuden ja valkoisuuden kytköstä murretaan?

Paikka: Sali 104, 1. krs, Tieteiden talo, Kirkkokatu 6
Aika: klo 20.20 - 20.50, torstai 10.1.2019

<https://www.facebook.com/events/578048142627716/>

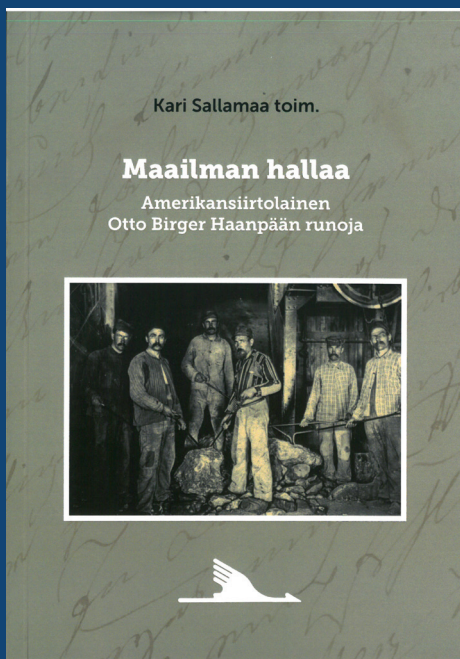
Suomalaisuus ei näy päälle, eikä kielitaitoa tai kansallisuutta voi päätellä ulkonäöstä. Näitä teemoja on käsitelty niin tutkimuksessa kuin monenlaisilla kulttuurin kentillä jo jonkin aikaa, mutta silti suomalaisuuden ja valkoisuuden kytköstä koskevat harhaluulot istuvat tiukassa. Paneelissa kuullaan kansalliseen kuulumiseen eli suomalaisuuteen liittyvien rodullistavien rajanvetojen taustoista sekä arkipäivän ja rakenteellisesta rasismista Suomessa. Lisäksi pohditaan rasismien seurauksia ja keskustellaan siitä, miten ahdasta suomalaisuuden määrittelyä voi kyseenalaistaa. Mitä tapahtuu suomalaisuudelle, kun sen rodullistavia rajoja puretaan?

Keskustelijat: vapaa kirjoittaja ja dokumentaristi Carmen Baltzar, akatemiaturkija Suvu Keskinen (Helsingin yliopisto) ja projektipäällikkö Shadia Rask (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos). Paneelin puheenjohtaja on väitöskirjatutkija Minna Seikkula (Helsingin yliopisto/ETMU ry).

Järjestäjät:

ETMU ry & Siirtolaisuusinstituutti

Tervetuloa!

Kari Sallamaa (toim.)

Maailman hallaa

Amerikansiirtolainen Otto Birger Haanpään runoja

Käsissämme on todellinen harvinaisuus: piippolaisperäisen Otto Birger Haanpään (1870–1904) runokokoelma. Hän lähti kymmenientuhansien muiden siirtolaisten mukana Amerikkaan suuren muuton aikoihin 1900-luvun vaihteessa, työskenteli kaivostyöläisenä ensin Michiganin Kuparisaarella ja sitten Minnesotan Rautavyöhykkeellä (Iron Range), kunnes sai surmansa 34-vuotiaana kaivosonnettomuudessa. Hän oli aktiivinen amerikansuomalaisessa työväenliikkeessä, erityisesti kulttuuripuolella rakentaen ja soittaen kannelta sekä laulaen kuoroissa. Hän toimi myös raittiusliikkeessä ja työväenyhdistyksissä. Poliittisesti hän oli maltillinen sosialisti.

Kirjallisesti merkittävään Haanpää-sukuun kuulunut Birger kirjoitti runoja, jotka hänen varhaisen kuolemansa takia jäivät käsikirjoituksiksi ja pitkäksi aikaa unohduksiin. Dosentti Kari Sallamaa on toimittanut tästä jäämistöstä oheisen runokokoelman kunnianosoituksena rohkeiden, merten taa menneiden suomalaisten kulttuuritahdolle. Birgerin runoissa soi elävä suomen kieli, savolaisittain maustettu pohjois-pohjalainen murre sekä kalevalamittaisena että riimillisenä. Runot ovat viesti toistasataa vuoden takaa ihmisen taistelusta, kaipuusta ja arjen pienistä hupaisuuksista.

Siirtolaisuusinstituutti 2018. 155 s.

Hinta 15 € + toimituskulut

Julkaisun tilaus: <http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>